

HELSINGIN YLIOPISTO

Suomen rikosoikeuden termien venäjänkieliset vastineet

Zoya Mashanashvili
Pro gradu -tutkielma
Venäjän kääntäminen
Kielten osasto
Helsingin yliopisto
Toukokuu 2018

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Kielten osasto
Tekijä – Författare – Author Mashanashvili Zoya		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Suomen rikosoikeuden termit ja niiden venäjänkieliset vastineet		
Oppiaine – Läroämne – Subject Venäjän kääntäminen		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu- tukielma	Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2018	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 58s.+ liitteet (12s.) + venäjänkielinen lyhennelmä (11s.)
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
<p>Tämän työn aiheena ovat Suomen rikosoikeuden rikosnimikkeet, niiden venäjänkieliset vastineet ja niiden takana olevien käsitteiden vertailu. Työssä tarkastellaan 45 rikosoikeuden eri osa-alueiden termiä, joiden valinta perustuu Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastoon vuodelta 2017.</p> <p>Rikoksen tekijä tai asianomistaja saattaa olla suomen kieltä osaamaton henkilö, joka tarvitsee tulkkausta oikeudenkäynnissä tai asiaan liittyviä käännöksiä. Silloin tulkin tai kääntäjän on erityisen tärkeää hallita asiaan liittyvät rikosnimikkeet ja muut termit. Termien vastaavuus on aina ajankohtainen aihe kääntäjille, koska ilman oikeita termejä tekstin tai puheen tarkan sisällön tuottaminen kohdekielille on mahdotonta.</p> <p>Pohjustuksena rikosoikeuden termien analyysille tämän työn alussa käsitellään oikeuskieltä ja sen kääntämistä sekä Suomen ja Venäjän rikosoikeutta. Tutkimuksen menetelmä on käsiteanalyysi, jonka avulla selvitetään käsitteiden sisältö, käsitteiden väliset suhteet sekä suomenkielisten ja venäjänkielisten käsitteiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Tutkimuksen teoriataustana toimii terminologian teoria eli oppi käsitteistä ja niitä kuvaavista termeistä. Tämän tutkimuksen aineistona ovat Suomen rikoslaki ja Venäjän rikoskoodeksi. Termien määritelmät täydennetään Suomen ja Venäjän rikosoikeuteen liittyvästä oheiskirjallisuudesta saadulla tiedolla.</p> <p>Analyysin perusteella luodaan suppea suomalais-venäläinen sanasto, joka tulee ensisijaisesti helsinkiläisen lakitoimiston käyttöön sekä mahdollisesti myös oikeustulkeille ja kääntäjille.</p> <p>Tärkein tutkimuksen tuottama havainto on se, että rikosten luokittelu törkeisiin ja lieviin rikoksiin eroaa Suomen ja Venäjän järjestelmissä. Suurimmalla osalla Suomen rikoslain mukaisista rikoksista on törkeä muoto ja harvemmin myös lievä muoto. Venäjän lainsäädännössä on vain harvoja rikoksia, joiden törkeälle tai lievälle muodolle on oma terminsä. Suurimmalle osalle käsiteltäviä suomenkielisiä termejä on olemassa täysiä tai osittaisia venäjänkielisiä vastineita. Tämän tutkimuksen harvoissa tapauksissa on jouduttu kääntymään vastineenmuodostuksen puoleen.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords rikosoikeus, termi, vastine, käsiteanalyysi		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet) <i>ethesis.helsinki.fi</i>		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
2	Oikeusalan kieli.....	3
2.1	Oikeuskielen piirteet ja juridinen termistö.....	4
2.2	Oikeuskielen kääntäminen.....	7
3	Rikosoikeus Suomessa ja Venäjällä.....	10
3.1	Rikosoikeuden keskeiset periaatteet.....	12
3.2	Rikoksen käsite ja rikosvastuu.....	13
3.3	Rangaistukset.....	16
4	Terminologinen sanastotyö.....	17
4.1	Terminologian peruskäsitteet.....	18
4.2	Käsitteiden väliset suhteet ja käsitejärjestelmät.....	19
4.3	Vastineet ja niiden luokittelu.....	20
4.4	Vastinetyö osana sanastotyötä.....	21
5	Analyysi.....	23
5.1	Seksuaalirikokset.....	24
5.1.1	Raiskaus ja törkeä raiskaus.....	24
5.1.2	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon.....	26
5.1.3	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.....	27
5.2	Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset.....	27
5.2.1	Tappo, murha, surma, kuolemantuottamus ja lapsensurma.....	28
5.2.2	Pahoinpitely.....	31
5.2.3	Heitteillepano ja pelastustoimen laiminlyönti.....	33
5.3	Vapauteen kohdistuvat rikokset.....	34
5.3.1	Vapaudenriisto ja törkeä vapaudenriisto.....	34
5.3.2	Ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa.....	36

5.3.3	Laiton adoptiosuostumuksen hankkiminen ja laitton adoptionvälitys.....	38
5.3.4	Lapsikaappaus.....	39
5.4	Omaisuusrikokset.....	40
5.4.1	Varkaus, törkeä varkaus ja näpistys.....	40
5.4.2	Kavallus	43
5.4.3	Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	44
5.4.4	Ryöstö ja törkeä ryöstö	45
5.4.5	Kiristys ja törkeä kiristys	47
5.4.6	Vahingonteko.....	47
5.4.7	Petokset.....	48
5.5	Muita rikoksia	50
5.5.1	Liikenne rikokset	51
5.5.2	Huumausainerikokset.....	52
6	Yhteenvedo.....	54
	LÄHTEET.....	56
	LIITEET.....	59
	Liite 1. Suomalais-venäläinen sanasto.....	59
	Liite 2. Suomen käsitejärjestelmä	69
	Liite 3. Venäjän käsitejärjestelmä.....	70
	РЕЗЮМЕ.....	1

Taulukku

Taulukko 1. Rikoksen kategoriat Venäjän rikoskoodeksissa	12
--	----

Kuvaluettelo

Kuva 1. Tetraedrimalli.....	19
Kuva 2. Hierarkkinen suhde suhde.....	19
Kuva 3. Koostumussuhde.....	20
Kuva 4. Funktiosuhde.....	20
Kuva 5. Tämän työn termitietuemalli.....	22

1 Johdanto

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena ovat Suomen rikosoikeuden termit (suurimmaksi osaksi rikosnimikkeet), niiden venäjänkieliset vastineet ja niiden takana olevien käsitteiden vertailu.

Termien valinta perustuu Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastoon vuodelta 2017. Tilaston mukaan vuoden 2017 aikana Suomen poliisin, tullin ja rajavartioston tietoon on tullut noin 854 000 rikosta. Kyseinen tilasto käsittelee seuraavia rikoksia: henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, pahoinpitelyt, törkeät pahoinpitelyt, raiskaus, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, omaisuusrikokset, varkausrikokset eli varkaudet, törkeät varkaudet, näpistyksen, ryöstö, kavallus, moottoriajoneuvon luvaton käyttö sekä käyttövarkaus, petos, maksuvälinepetos, rattijuopumus, liikenneturvallisuuden vaarantaminen ja huumausainerikokset (SVT 2017). Tässä tutkimuksessa käsitellään seuraaviin rikoksiin liittyviä termejä: seksuaalirikokset, henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, vapautteen kohdistuvat rikokset, omaisuusrikoksia, rattijuopumus, liikenneturvallisuuden vaarantaminen ja huumausainerikokset. Tähän tutkimukseen otetaan mukaan myös joitakin vapautteen kohdistuvia rikoksia, sillä viime aikoina näitä tapauksia on käsitelty julkisuudessa. Tutkimuksessa käsitellään myös lapsikaappausta, koska Suomen ja Venäjän oikeussuhteissa on ollut paljon rajoja ylittäviä lapsiriitoja.

Rikoksen tekijä tai asianomistaja saattaa olla suomen kieltä osaamaton henkilö, joka luonnollisesti tarvitsee tulkkausta esimerkiksi oikeudenkäynnissä tai asiaan liittyviä käännoiksi. Silloin tulkin tai kääntäjän on erityisen tärkeää hallita rikoksien nimikkeet ja muu asiaan liittyvä termistö sekä vakiintuneet fraasit lähtö- ja kohdekielellä. Termien vastaavuus on aina ajankohtainen aihe kääntäjille ja tulkeille, koska ilman oikeita termejä tekstin tai puheen tarkan sisällön tuottaminen kohdekielelle on mahdotonta.

Eryyisesti oikeusalan teksteissä tai oikeustulkkauksen tilanteissa yhdestä virheestä tai väärästä käännoksestä voi aiheutua vakavia seurauksia, esimerkiksi virheellisestä termistä voi seurata viranomaisten epäoikeudenmukainen päätös, josta osalliset kärsivät. Pahimmillaan virhe käännoksessa voi vaarantaa ihmishenkiä ja sellaisista tapauksista onkin kerrottu tiedotusvälineissä. Käännosten vääristä termeistä kertovat uutiset eivät ole kunniaksi kääntäjien ammattikunnalle. (Pasanen, 2015)

Tällä hetkellä kieliparissa suomi – venäjä ei ole myöskään olemassa ajankohtaista oikeussanakirjaa. Probirskaja-Turunen (2005:15) mainitsee liseniaatintutkimuksessaan liikejuridiikan sanakirjan (Boman & Honkkanen) vuodelta 1997.

Tämän työn tavoitteena on tarkastella Suomen rikosoikeuden tiettyjen osa-alueiden termejä, analysoida niiden takana olevia käsitteitä ja löytää niille venäjänkieliset vastineet. Työn tutkimusmenetelmänä on terminologinen käsiteanalyysi. Tutkimuksen aineistona on Suomen rikoslaki (1889) ja vastineita etsitään Venäjän rikoskoodeksista (1996). Käsitteiden vertailuun käytetään myös oheiskirjallisuutta, kuten suomalainen oikeustietosanakirja *Encyklopædia iuridica fennica* (1995), teos *Keskeiset rikokset* (2010) sekä Naumovin kaksi rikosoikeuden oppikirjaa (2007 ja 2008). Analysoitaessa käsitteitä on tarkoitus selvittää, mitä eroja ja yhtäläisyyksiä on suomalaisten ja venäläisten käsitteiden välillä. Analyysin pohjalta luodaan suppea suomalais-venäläinen sanasto, joka tulee ensisijaisesti helsinkiläisen lakitoimiston käyttöön sekä mahdollisesti myös oikeustulkeille ja kääntäjille. Kyseisen lakitoimiston lakimiehen mukaan oikeudenkäyntien jälkeen asiakkailta on tullut palautetta, että muun muassa oikeustulkeilla ovat menneet sekaisin rikoksen nimikkeet tai muut asiat, jotka voivat olla ratkaisevia tuomioistuinten päätöksen tekemisessä. Oikeustulkeilta ja oikeustekstien kääntäjiltä edellytetään perusteellista ja tarkkaa termistön hallintaa, varsinkin silloin, kun kyse on alasta, jolla voi helposti sekoittaa käsitteet.

Luvussa 2 kerrotaan yleisesti oikeuskielestä, sen ominaispiirteistä ja kääntämisen vaikeuksista sekä yleisesti oikeustulkauksesta. Luvussa 3 kuvataan lyhyesti Suomen ja Venäjän rikosoikeutta, niiden keskeisiä periaatteita, rangaistuksia ja rikosvastuuta. Luvussa 4 esitetään tietoa terminologian peruskäsitteistä, vastineista ja niiden luokittelusta, oikeuskielen termien erikoispiirteistä ja tämän tutkimuksen menetelmästä, joka on käsiteanalyysi. Luvussa 5 analysoidaan valittuja suomenkielisiä rikosoikeuden käsitteitä ja vertaillaan niitä venäjänkielisiin vastineisiin. Luvussa 6 tehdään tutkimuksen yhteenveto, jonka jälkeen liitteissä on käsitejärjestelmät ja analyysin pohjalta luotu sanasto.

2 Oikeusalan kieli

Säädöstekstit, lait, asetukset, viranomaisten päätökset, kansainväliset yleissopimukset, yhteisö- ja yksityisoikeudelliset asiakirjat eli kaikki tekstit, joilla luodaan velvollisuuksia tai oikeuksia ovat oikeusalan tekstejä tai juridisia tekstejä (Lehto 1999: 119). Oikeuskieli välittää juridisluonteisia viestejä ja sen tehtävänä on oikeuden arvovallan tukeminen, jotta maassa säilyisivät järjestäytyneet olot (Mattila 2002: 41). Oikeuskieli on luonnollisen kielen funktionaalinen variantti, jolla on oma erityinen käyttöalansa ja kielellinen norminsa (Mattila 2002: 3). Oikeusalan kieli perustuu yleiskielelle, mutta eroaa kuitenkin yleiskielestä sekä syntaktisesti että tyylillisesti. Oikeusteksteissä on paljon erityissanastoa. Lauseet ovat pitempiä ja monimutkaisempia kuin yleiskielessä, koska näissä teksteissä pyritään täsmällisyyteen joskus jopa selkeyden kustannuksella. (Lehto 1999: 120.)

Oikeuskieltä voi myös luonnehtia ammattikieleksi, koska sitä käyttää juristikunta. Ammattikielenä oikeuskieli eroaa kuitenkin muista ammattikielistä, koska joskus oikeuskielen viestinnällisenä kohderyhmänä voi olla koko kansa. Esimerkiksi, eduskuntalaki on tarkoitettu kaikille kansalaisille ja tuomioistuinten päätökset kohdistuvat nimenomaan kansalaisiin. (Mattila 2002: 3–4.) Kielenkäyttäjryhmien perusteella oikeuskieli voidaan jakaa oikeustieteen kieleen, säädöskieleen, tuomioistuin kieleen, hallintokieleen ja asianajokieleen. Kaikkien alalajien yhteinen piirre on runsas määrä lakitermejä. Säädös-, hallinto- ja tuomioistuin kieli ovat hyvin monimutkaisia kielelliseltä rakenteeltaan. Oikeustieteen kielelle on tunnusomaista suurempi vapaus kuin muilla alalajeilla. Suomen tuomistuin kieli on niukasti argumentoivaa, se on usein vanhahtavaa ja muotosidonnaista ja se voi sisältää ehdottomia käskyjä ja varauksettomia toteamuksia. Asianajokielelle on ominaista retorisuus ja yksityiskohtainen argumentaatio. (Mattila 2002: 5–6.)

Oikeuskieltä ja sen kääntämistä on tutkittu monesta eri näkökulmasta. Heikki E. S. Mattila on tutkinut oikeuslingvistisiä kysymyksiä teoksessaan *Vertaileva oikeuslingvistiikka* vuodelta 2002. Teoksessa on käsitelty oikeuskielen kehitystä ja sen ominaispiirteitä sekä oikeustekstien kääntämiseen liittyviä ongelmia. Merja Kerimaa (2009) Tampereen yliopistolta on tutkinut työssään *Venäjän työoikeuden termien tarkastelua* keskeisiä työoikeuden termejä. Tarkastelun pohjalta on tehty sanasto, joka sisältää 60 käsitettä. Kerimaa toteaa tutkimuksessaan, että Suomen ja Venäjän työoikeudessa on paljon yhtäläisyyksiä, mutta suurin osa tutkittavien käsitteiden vastineista on lähivastineita.

2.1 Oikeuskielen piirteet ja juridinen termistö

Mattilan (2002) mukaan oikeuskielen ominaispiirteitä ovat täsmällisyys, informatiivisuus, yleispätevyys, systeemisyys, jäsenyntyisyys, kaavamaisuus, lyhennepitoisuus, substantiivipitoisuus, termien ylikäyttö, vanhahtavuus ja arvokkuus. Tämän työn kannalta olennaisimpia oikeuskielen piirteitä ovat substantiivipitoisuus sekä termien ylikäyttö. Juridiset tekstit ovat hyvin substantiivipitoisia ja syynä tähän on ajatus siitä, että substantiivit luovat objektiivisemmän vaikutelman kuin muut sanaluokat, varsinkin kun kysymys on faktojen toteamisesta. (Mattila 2002: 141.) Oikeuskielen on oltava tarkka ja täsmällinen, mikä johtuu oikeusturvan¹ vaatimuksesta. Oikeuskielen täsmällisyys edellyttää, että termien käyttö on johdonmukainen. Tämän takia lakiteksteissä termit toistuvat jatkuvasti, ettei syntyisi epäilystä merkityksen muuttumisesta. Sama koskee pronomineja: substantiiveja ei voi korvata pronomineilla, jos korvaus aiheuttaisi epäselvyyttä viittaussuhteissa. (Mattila 2002: 81–83.)

Suurin osa oikeustieteellisistä termeistä ovat yleiskielen sanoja, joilla on erityismerkitys juridiikassa. Tämä aiheuttaa näennäisymmärtämisen ilmiön: lukija kuvittelee ymmärtävänsä termin sisällön, mutta oikeuskielessä sen merkitys onkin toinen. (Mattila 2002: 144.) Juridinen termi voi olla sana, yhdyssana tai sanaliitto, joka esiintyy oikeuskielessä tai sana, joka kuuluu yleiskieleen, mutta sillä on erityinen merkitys oikeuskielessä. (Mattila 2002: 170).

Lakitermeille on ominaista polysemia (Mattila 2002: 170–171). Polysemia on sitä, että samaa termiä käytetään kahden tai useamman toisiinsa semanttisesti liittyvän käsitteen nimityksenä (Mattila 1999: 107–108). Hyvä esimerkki on termi *oikeus*, joka voi tarkoittaa tuomioistuinta, ihmisen oikeutta johonkin taikka oikeutta alana. Polysemiolla on suuri merkitys lakikielessä ja se selittyy sillä, että oikeusjärjestykset ovat jatkuvassa muutoksen tilassa. Polysemia voi olla koherenttia tai kaoottista. Koherentti polysemia tarkoittaa sitä, että yksi termi nimeää useaa läheisesti toisiinsa liittyvää käsitettä. Näiden termien merkitykset voivat olla hierarkkisesti riippuvaisia toisistaan (Mattila 1999: 114). Esimerkkinä koherentista polysemiasta on termi *perintöoikeus*, joka laajassa merkityksessä kattaa sekä lakimääräisen että testamentaarisen perimyksen. Tällöin se voi olla synonyymi sekä termille

¹ oikeusturva on jokaisen oikeus saada asiansa oikeudenmukaiseen käsittelyyn tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa (TTP: s.v. oikeusturva)

jäämistöoikeus, että rinnakkainen ilmaus termille *testamenttioikeus*. (Mattila 2002: 174.) Kaoottisesta polysemiasta puhutaan silloin, kun termin taustalla olevien käsitteiden sisällöt eroavat niin paljon toisistaan, ettei niillä ensi näkemältä näyttäisi olevan mitään yhteistä. (Mattila 1999: 114–115). Polysemiolla on suuri vaikutus, koska kääntäjän on kontekstin perusteella osattava valita oikea merkityssisältö. Kääntäjän on tiedostettava, että termillä voi olla muitakin merkityksiä kuin se, jonka hän ennalta tuntee. (Mattila 2002: 176.) Synonymia on myös varsin yleistä lakitermistössä. Synonymia tarkoittaa sitä, että useat termit nimeävät saman käsitteen. Esimerkiksi termit *oikeusistuin* ja *tuomioistuin* ilmentävät samaa käsitettä. (Mattila 2002: 177.) Synonymia on hyvin yleinen ilmiö, vaikka normatiivisessa sanastotyössä pyritään siihen, että kutakin käsitettä vastaisi vain yksi termi (Vehmas-Lehto 2010: 364).

Oikeuskielessä käytetään paljon lyhenteitä johtuen juridiikan auktoriteettisidonnaisuudesta eli juridisissa teksteissä viitataan jatkuvasti auktoriteetteihin. Teksteissä esiintyvien viranomaisten nimet saattavat olla hyvinkin pitkiä ja silloin on luontevaa käyttää lyhenteitä. (Mattila 2002: 117.)

Lainsäädäntö sisältää paljon määritelmiä ja luetteluita. Tarkka määritelmä luo vaikutelman oikeuskielen täydellisestä tarkkuudesta ja yksiselittyydestä, mutta monesti käy niin, että liiallinen yksityiskohtaisuus määritelmässä lisää tulkinnanvaraisuutta. Määritelmien ohessa oikeuskielelle tyypillisiä ovat myös luettelut. (Mattila 2002: 89–90.) Esimerkkinä otos murhaa käsittelevästä pykälästä:

- Jos tappo tehdään
 1) vakaasti harkiten,
 2) erityisen raa'alla tai julmalla tavalla,
 3) vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen. (RL 21 luku 2 §)

Luettelujen ongelmana on se, että on epäselvää ovatko ne tyhjentyviä, havainnollistettavia vai onko niillä esimerkin luonne. (Mattila 2002: 82–90.)

Oikeuskielen informatiivisuus edellyttää, että juridisten tekstien kielen tulee olla tiivistettyä ja helposti avautuvaa samaan aikaan, mikä ei ole niin helppoa. Ristiriitaiset vaatimukset johtuvat epäselvyydestä siitä, kenelle oikeustekstit on loppujen lopuksi tarkoitettu: juristeille vai tavallisille kansalaisille. (Mattila 2002: 91.)

Nykyaikainen oikeus on luonteeltaan abstraktia ja siksi säädöskielessä joudutaan usein turvautumaan avoimiin ilmauksiin. Toisaalta oikeusjärjestyksen perustana on todellisuudesta saatu kokemus, ja se näkyy verbien käytössä: vallitseva aikamuoto on preesens ja konditionaali on myös yleinen. Oikeuskielelle on tyypillistä passiivin käyttö eli persoonattomuus, koska näin tarkastelun kohde nousee keskiöön eikä tekijä. Oikeuskielelle on ominaista neutraalisuus, koska teksti pyrkii vaikuttamaan lukijan ymmärrykseen eikä tunteisiin. Neutraalisuus näkyy erittäin selkeästi säädöksissä. (Mattila 2002: 95–97.)

Oikeusjärjestys on systemaattinen ja se näkyy silloin, kun lakia muutetaan tai täydennetään. Silloin eri osien välinen riippuvuus näkyy viittauksilla toisiin pykäliin, säädöksiin tai muihin teoksiin. Nämä viittauksen voivat olla joko vertikaalisia (kahden säädöksen välillä) tai horisontaalisia (tuomioistuinpäätöksestä asetukseen). Viittauksiin liittyy ongelmia, koska ne tekevät tekstistä vaikeaselkoisen ja voivat aiheuttaa väärinkäsityksiä. (Mattila 2002: 101–104.)

Juridisen tekstin jäsenytyneisyys ilmenee informaation hierarkkisointina. Suomen lainsäädännössä lait on jäsenneilty seuraavasti:

1. Luku
2. Pykälä
3. Momentti
4. Kohta (tarvittaessa)
5. Alakohta (tarvittaessa)

Yleisenä suosituksena pykälässä saa olla enintään kolme momenttia ja momentissa enintään kolme virkettä, mikä huomattavasti helpottaa tekstin ymmärtämistä. Jäsentelyyn liittyy myös oikeuskielen kaavamaisuus, joka esiintyy kaikissa oikeuskielen alalajeissa. Kaavamaisuus on sitä, että virkkeet ja sanankäänteiden käyttö on määritelty tarkkaan muotoon. Kaavamaisuudella pyritään vakiintuneeseen tulkintaan ja ammattikielelliseen ekonomiaan, koska kun on olemassa asiakirjan valmis malli, siinä tulevat kaikki tarvittavat tiedot esiin ja aikaa ei mene kielelliseen muotoiluun. (Mattila 2002: 117–120.)

Kuvaillessa venäjänkielisiä oikeusalan tekstejä Gamzatov (2004: 14) toteaa, että oikeusalan teksteillä on seuraavia piirteitä: ekspressiivinen neutraalisuus, virallisuus, imperatiivisuus ja persoonattomuus. Tekstien imperatiivisuus saavutetaan kielellisillä

yksiköillä, jotka sisältävät pakkoa. Oikeusalan tekstien persoonattomuuden selittää tekstien lähettäjän ja vastaanottajan välinen suhde: oikeusnormien kirjoittaja on ikään kuin valtio ja sen vastaanottaja on laaja ihmisjoukko. Ekspressiivinen neutraalisuus näkyy siinä, että tekstistä puuttuvat emotionaaliset komponentit sekä tyyllinen yksilöllisyys. Samaan aikaan oikeusalan tekstien pitää olla selkeitä ja ymmärrettäviä kansalaisille, joilla ei ole oikeustiellistä koulutusta.

Oikeuskielen tyypillisin piirre on erikoinen termistö, ja juuri tämän takia Gamzatovin (2004) mukaan oikeuskieltä käännettäessä tekstin rakenteelliset virheet eivät aiheuta niin vakavia seurauksia kuin alan termien väärät vastineet. Ilman lähtökielen termin tarkkaa kohdekielen vastinetta tekstin tarkan ja oikean sisällön tuottaminen on mahdotonta. Kääntäjän pitää tuntea juridinen termistö kummallakin kieliparin kielellä sekä molempien maiden oikeusjärjestelmät, jotta hän osaa sijoittaa tekstiin kontekstin mukaiset vastineet. Tästä johtuu vaatimus, että kääntäjän on oltava erityisen tarkka termien kohdalla. (Gamzatov 2004: 11.)

2.2 Oikeuskielen kääntäminen

Erikoisalojen tekstien kääntäminen on haasteellista siksi, että se vaatii paitsi kääntämisen ammattitaitoa myös erikoisalan ymmärtämistä. Erikoisalan teksteiksi voi sanoa esimerkiksi oikeus-, talous- ja tekniikan alan tekstejä. Nämä alat kehittyvät koko ajan, käyttöön tulee paljon uusia nimityksiä ja termejä. Erikoisalan tuntemus auttaa kääntäjää välittämään kohdekielelle oikean merkityksen. Alimov (2013: 46) luettelee neljä erikoistekstin kielellistä piirrettä: leksikaalinen rakenne eli termien runsaus, erikoiset idiomaattiset ilmaukset, kirjakielestä poikkeavat kieliopilliset rakenteet ja lyhenteiden runsas käyttö.

Erikoisalan tekstiä käännettäessä kääntäjän ensisijainen tarve on löytää vastine kullekin lähtötekstin termille kussakin konkreettisessa tilanteessa ja myös henkilökohtaisen termipankin täydentäminen, sillä vastineongelmat toistuvat. Koska sanastoista ei välttämättä löydy tarvittavaa tietoa, kääntäjä joutuu joskus perehtymään muihin tiedonlähteisiin. (Vehmas-Lehto 2010: 361.)

Oikeustekstien kääntämisessä kieli liittyy lakiin ja juridiseen prosessiin, mikä tekee kääntämisestä monimutkaista ja haastavaa. Syinä tähän ovat muun muassa eri maiden lakien omanlaiset luonteet ja oikeuskielen erikoinen rakenne. Oikeuskielen kääntämistä

hankaloittaa myös se, että usein oikeusjärjestelmät poikkeavat toisistaan. (Cao 2010: 191.) Voi jopa sanoa, että käännetään oikeusjärjestelmien välillä eikä pelkästään toisesta kielestä toiseen. Tästä syystä kääntäjän on ensiksi hahmotettava järjestelmien sisäinen logiikka ja sitten välitettävä se henkilölle, jolle järjestelmä on kokonaan uusi. (Mattila 1999: 108.)

Käännösten laatu koostuu monista osatekijöistä ja niistä termien oikeellisuus ja yhtenäisyys koskevat erikoisalan tekstien käännoiksi. Oikeellisuudella tarkoitetaan sitä, että sekä lähde- että kohdekielessä puhutaan samoista käsitteistä ja käytetään niistä samoja nimityksiä. Termien yhtenäisyys on sitä, että käännoksessä käsitteestä käytetään systemaattisesti samaa nimitystä. (Pasanen: 2015.)

Gamzatov (2004: 11) erottelee neljä keskeistä syytä, josta johtuu oikeuskielen kääntämisen vaikeus: itse termin kielellinen luonne, oikeuskielen termin erikoiset piirteet, oikeusjärjestelmien eroavaisuudet ja niistä johtuva vastineiden puuttuminen sekä käännoiksi tekevien ihmisten puutteellinen valmius. Seuraavaksi käsitellään hieman tarkemmin näitä Gamzatovin luettelemia kääntämiseen vaikeuteen liittyviä tekijöitä.

Termien tehtävä on nimetä käsitettä sekä kuvata ilmiöiden välisiä suhteita; termit ovat ikään kuin todellisuuden malli. Termin tulisi liittyä yhteen käsitteeseen ja termin määritelmän tulisi olla tarkka; termillä ei pitäisi olla synonyymejä tai homonyymejä. Tiedämme kuitenkin, että nämä ihannetermille termille asetetut vaatimukset eivät toteudu suurimmassa osassa tapauksia. Termien monimerkityksisyys selittyy sillä, että termi voi siirtyä termijärjestelmästä toiseen, olla käytössä eri aloilla sekä olla vuorovaikutuksessa yleiskielen kanssa. (Gamzatov 2004: 11–12.)

Erikoisalan termi on väline, jolla yritetään taata tarkkuus ja johdonmukaisuus. Oikeusalan termin erikoisuus on siinä, että sitä käyttävät sekä asiantuntijat että tavalliset kansalaiset. Viestintätilanteessa toinen osapuoli on useimmiten asiantuntija ja toinen ei-asiantuntija, jolloin viestinnän onnistuminen riippuu siitä, miten hyvin osapuolet ymmärtävät toisiaan. Tässä tilanteessa kääntäjällä on erittäin tärkeä rooli. (Gamzatov 2004: 13–14.) Oikeustekstien kääntämisen vaikeus johtuu myös oikeusjärjestelmien eroavaisuuksista, joten kääntäjältä edellytetään taustatietoa kohde- ja lähdekielen oikeusjärjestelmistä (Gamzatov 2004: 19).

Kääntäjän puutteellinen valmius väistämättä johtaa puutteelliseen kieltenväliseen viestintään. Tämä tarkoittaa sitä, että kääntäjien kouluttaminen kehittäminen on

ajankohtainen asia, vaikka ei ole yksimielisyyttä siitä, mikä on tehokkain tapa kouluttaa kääntäjiä. On tärkeä muistaa, että kääntäjän ammattitaito koostuu monesta elementistä, jonka pohjana on kielitaito. (Gamzatov 2004: 21.)

Yllä mainitusta voidaan tehdä seuraava johtopäätös: kääntäjälle asetetaan korkeat vaatimukset. Miten kääntäjä pystyy saavuttamaan riittävän pätevyyden? Miten hän omaksuu kielitaidon lisäksi tarvittavat tiedot oikeusjärjestelmistä? Nämä kysymykset ovat ajankohtaiset nykymaailmassa. (Gamzatov 2009: 20.)

Oikeuskäsitteiden pätevä ilmaiseminen toiselle kielelle voidaan nähdä oikeusturvakysymyksenä, koska oikeuskäsitteiden kääntäminen heijastuu tekstin tulkintaan toisessa oikeusjärjestelmässä (Kinnunen 2008: 116).

Kielitekoteorian mukaan oikeussuhteita voi muuttaa ainoastaan kielen keinoin. Oikeuskieli on tässä tapauksessa kielitekojen väline. Kieliteko tarkoittaa sitä, että kielellä ei pelkästään välitetä viestejä, vaan sillä tehdään myös tekoja. Oikeusjärjestyksessä kieliteoilla voidaan antaa normi, tehdä viranomaispäätös ja ilmaista suostumus. Vastaavasti syntyvät uudet säädökset ja tuomiot. Kielitekoteoria tukee ajatusta siitä, että kääntäjän ja tulkin hartioilla on valtava vastuu, koska oikeuskieli on voimakas instrumentti ja vääristä sanavalinnoista voi johtua päätöksien ja tuomioiden epäoikeudenmukaisuus. (Mattila 2002: 41–42.)

Näin ollen oikeusalan tekstien kääntämistaitojen hallitseminen on sitä, että kääntäjä tekee kulttuurienvälisestä viestinnästä mahdollista ja kykenee tuottamaan laadukkaita ja sujuvia käännöksiä oikeustekstien kielellisiä normeja noudattaen ja kaiken lisäksi hänellä on riittävän hyvä kokonaiskuva lähde- ja kohdekielen maiden oikeusjärjestelmistä (Gamzatov 2004: 23).

Yllä on käsitelty oikeustekstien kääntämistä ja siihen liittyviä vaikeuksia, mutta samat vaikeudet esiintyvät myös suullisessa käänösviestinnässä eli tulkkauksessa. Tulkkauksen lajeja on useampi, mutta tämän työn kannalta olennaisimpia ovat oikeus- ja asioimistulkkaukset johtuen niissä käytettävien termien aihepiiristä.

Tulkkaukset ovat osa viestintäprosessia tilanteessa, jossa kommunikoivien henkilöiden kulttuurit ja kielet poikkeavat toisistaan. Tulkkauksen ja kääntämisen ero on siinä, että tulkkaukset tapahtuvat reaaliajassa ja vain rajoitetun ajan sisällä, mutta kääntäjällä on huomattavasti enemmän aikaa käänöksen tekemiseen. Sen lisäksi kääntäjällä on mahdollisuus palata tekstiin ja tehdä siihen korjauksia. Tulkki korjaa puhettaan

tulkkausprosessin aikana, kuten spontaanissa puheessa on tapana. Tähän on sidoksissa sellainen tulkkauksen ominaispiirre kuten ei-korjattavuus. (Isolahti 2015.)

Oikeustulkkaukseksi kutsutaan tulkkausta, joka tapahtuu oikeudellisessa toimintaympäristössä oikeudellisten kysymysten käsittelytilanteissa. Oikeustulkkaustilanteen osapuolia ovat yksityishenkilöiden lisäksi poliisi, asianajajat, tuomarit, syyttäjät, kärjäsihteerit ja maahanmuuttoviranomaiset. Tulkkia tarvitaan rikosoikeudenkäynneissä ja riitaoikeudenkäynneissä. Oikeustulkin ammattitaitoon kuuluvat kielitaito, kulttuurien tuntemus, tulkattavaa asiaa koskeva termistö ja tieto käsittelyn kulusta. Oikeudenkäynnin ymmärtäminen edellyttää tulkilta Suomen oikeusjärjestelmän tuntemusta. Tulkin pitää hallita esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä tarvittavia käsitteitä sekä osata viranomaisten ja asiakirjojen nimet työkielillään. (Kinnunen & Vik 2015) Oikeustulkilla on hyvin vastuullinen tehtävä, koska oikeudenkäynneissä heillä on olennainen rooli osapuolten oikeusturvan toteutumisessa (Halme ym. 2009).

Asioimistulkkauksessa toinen osapuoli on suomalainen viranomainen esimerkiksi lääkäri tai koulun rehtori ja toinen on esimerkiksi maahanmuuttaja. Useimmiten on kysymys tilanteista, joilla voi olla ratkaiseva merkitys tulkattavan elämän kannalta. (Halme ym. 2009.) Tulkkaustilanteiden ymmärtäminen auttaa meitä hahmottamaan tulkin roolia ja sitä, miten tärkeää on oikeuden termien käyttö.

3 Rikosoikeus Suomessa ja Venäjällä

Rikosoikeus on oikeusjärjestyksen osa, joka sisältää rikoksia, rangaistuksia ja niitä koskevia oikeusnormeja. Rikosoikeus on osa julkisoikeutta, koska kyseessä on valtion rankaisemisvalta, joka kohdistuu yksilöihin. Rikosoikeus on lähellä hallinto-oikeutta, koska se koskee julkisen vallan käyttöä. (Suomalainen lakimiesyhdistys 1995: 569.) Venäjän ja Suomen oikeusjärjestys edustaa roomanis-germaanista oikeusjärjestelmää, jonka perustana on roomalainen oikeus ja laki on ensisijainen oikeuslähde (Probirskaja-Turunen 2005: 92).

Olga Taljan (2016) maisteritutkielmassa *Venäjän rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän erityispiirteet* tarkastellaan Venäjän rikoskoodeksin ja Suomen rikoslain eroja. Lopuksi todetaan, että järjestelmät ovat hyvin samanlaisia,

mutta Suomen rikoslaki on yksinkertaisempi ja toimivampi järjestelmä kuin Venäjän rikoskoodeksi.

Suomen rikosoikeus ei ole tekijärikosoikeutta, vaan tekorikosoikeutta, mikä tarkoittaa sitä, että rangaistaan teosta eikä tekijän ominaisuuksista. Siten tekijän kevytmielinen elämäntapa ei voi määrätä rikosoikeudellista syyksilukemista tai seuraamuksen tuomitsemista. (Boucht & Frände 2008: 17.)

Suomessa kaikki teot, joista on säädetty rangaistus, ovat rikoksia (Talja 2010: 10). Suomen rikosoikeutta sääntelee rikoslaki (1889). Suomen rikoslaki on peräisin vuodelta 1889 ja sitä on uudistettu vaiheittain (Boucht & Frände 2008: 22). Se jakautuu yleiseen ja erityiseen osaan. Yleinen osa sisältää säännöksiä, jotka koskevat rikosvastuun edellytyksiä, rangaistuksia ja rikoksen muita seuraamuksia. Erityinen osa sisältää ns. rikoskatalogin (Frände 2005: 3). Suomen lainsäädännön jäsentely pienempiin osiin on kuvattu jaksossa 2.1. Suomen rikoslaille on tyypillistä, että rikoksen törkeätä ja lievää muotoa koskevat pykälät tulevat peruspykälän jälkeen. Esimerkiksi Suomen rikoslain 28 luvun 4, 5 ja 6 pykälät ovat: kavallus, törkeä kavallus ja lievä kavallus.

Venäjän rikosoikeus perustuu rikoskoodeksiin, jonka Venäjän duuma hyväksyi 24.3.1996 ja koodeksi tuli voimaan vuonna 1997. Rikoskoodeksi koostuu yleisestä osasta ja erityisestä osasta. Yleinen osa sisältää muun muassa rikoksen käsitteen, rikosvastuun perusteet ja rangaistuslajeja. Erityinen osa sisältää rikoslajit ja niistä seuraavat rangaistukset (Talja 2016: 9).

Rikoskoodeksin lisäksi hallinnollisten lainrikkomusten koodeksissa säädetään lainvastaista teosta eli rikkomuksista. Esimerkkinä on rattijuopumus, joka Venäjällä on rikkomus eikä rikos, kuten Suomessa (Talja 2016: 10).

Venäjän rikoskoodeksin 3 luvun 15 pykälä kertoo rikoksen kategorioista (категории преступлений), joita on neljä: lievä, keskitörkeä, törkeä ja erityisen törkeä. Alla olevassa taulukossa näkyy, miten rikoskategoriat määritellään syyllisyyden muodon ja rangaistuksen mukaan:

Taulukko 1. Rikoksen kategoriat Venäjän rikoskoodeksissa (RK 2 luku 15 §)

	Syillisyyden muoto	Rangaistus
Lievä rikos	Tahalliset teot Tuottamukselliset teot	Korkeintaan 3 vuotta vankeutta
Keskitörkeä rikos	Tahalliset teot Tuottamukselliset teot	Vähintään 3 vuotta vankeutta Korkeintaan 5 vuotta vankeutta
Törkeä rikos	Tahalliset teot	Korkeintaan 10 vuotta vankeutta
Erityisen törkeä rikos	Tahalliset teot	Vähintään 10 vuotta vankeutta

Rikoksen kategoriointia on erityisen tärkeä hahmottaa, sillä Venäjän rikoskoodeksi ei sisällä erillisiä pykäläiä rikoksen eri asteista, vaan siinä on alakohtia, jotka määrittävät ankarampia rangaistuksia, jos tietyt olosuhteet täyttyvät.

3.1 Rikosoikeuden keskeiset periaatteet

Venäjän rikoskoodeksissa näkyy demokraattisen oikeusvaltion piirteitä. Rikoskoodeksin ensimmäisissä pykälissä kerrotaan oikeusperiaatteista, joihin rikosoikeus perustuu: laillisuusperiaate (принцип законности), yhdenvertaisuusperiaate (принцип равенства граждан перед законом), syyllisyysperiaate (принцип вины), oikeudenmukaisuusperiaate (принцип справедливости) ja humanisuusperiaate (принцип гуманизма). (RK 1 luku 3, 4, 5, 6, 7 §.)

Venäjällä laillisuusperiaatteen mukaan ainoastaan rikoskoodeksi määrittää teon rikollisuuden ja siitä seuraavan rangaistuksen ja muut rikosoikeudelliset seuraamukset. Yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan kaikki ihmiset sukupuolesta, rodusta, syntyperästä, yhteiskunnallisesta asemasta, kielestä, asuinpaikasta, uskonnosta ja muista olosuhteista riippumatta ovat yhdenvertaisia lain edessä. Syyllisyysperiaatteen

mukaan henkilö joutuu rikosvastuuseen vain teosta ja tekemättä jättämisestä, kun hänen syyllisyytensä on todettu. Oikeudenmukaisuusperiaatteen mukaan henkilöön kohdistuvien rangaistuksien ja muiden rikosoikeudellisten seuraamusten pitää olla oikeudenmukaisia suhteessa rikoksen luonteeseen ja yhteiskunnallisen vaarallisuuden asteeseen. Humanismiperiaate on sitä, että Venäjän lainsäädäntö takaa ihmisen turvallisuuden ja mikään henkilöön kohdistuva rangaistus tai muu rikosoikeudellinen seuraamus ei voi aiheuttaa fyysistä kärsimystä tai ihmisarvon loukkausta. (RK 1 luku 3, 4, 5, 6, 7 §)

Suomessa syyllisyysperiaate on keskeisessä asemassa, mutta sen sisältö on hieman erilainen. Se lähtee siitä, että tekijä voidaan asettaa rikosvastuuseen vain, jos hänellä oli kyky ja tilaisuus toimia toisin kuin hän on toiminut. Laillisuusperiaate on myös hyvin keskeinen suomalaisessa rikosoikeudessa. Laillisuusperiaate on vaatimus, jonka mukaan rikosoikeudellisten toimenpiteiden tulee perustua lakiin. Näin pystytään asettamaan täsmälliset rajat rikosoikeusjärjestelmän tarjoamille valtaresursseille. (Boucht & Frände 2008: 15, 28.) Sekä Suomessa että Venäjällä rangaistuksen määräämisen lähtökohtana ovat oikeudenmukaisuusperiaate ja suhteellisuusperiaate (Talja 2016: 9).

3.2 Rikoksen käsite ja rikosvastuu

Rikos on rangaistava ihmisteko. Teko on rangaistava, jos joukko positiivisia ja negatiivisia edellytyksiä täyttyy. Useimmat näistä edellytyksistä ilmenevät lainsäädännöstä, mutta ei kuitenkaan kaikki. Jos kaikki edellytykset täyttyvät, tekijä joutuu rikosoikeudelliseen vastuuseen – hän on siis tehnyt rikoksen. (Boucht & Frände 2008: 23, 25.) Venäjän rikoskoodeksissa sanotaan:

Преступлением признается виновно совершенное общественно опасное деяние, запрещенное настоящим Кодексом под угрозой наказания (RK 3 luku 14 §).

Rikokseksi katsotaan syyllisyyttä osoittava yhteiskunnallinen teko, joka on kielletty tällä koodeksilla rangaistuksen uhalla (suomennos ZM).

Suomessa rikosvastuun (уголовная ответственность) edellytyksenä on, että tekijä on tekohetkellä täyttänyt 15 vuotta ja hän on syyntakeinen (RL 3 luku 4 §). Syyntakeisuus tarkoittaa kykyä rikosvastuuseen ja rikoslaissa on maininta alentuneesta syyntakeisuudesta: tekijä ei ole syyntakeeton, mutta hänen kykynsä ymmärtää tekonsa

tai säädellä käyttäytymistään on mielisairauden, vajaamielisyyden tai mielenterveyden häiriön vuoksi merkittävästi alentunut. Päihtymystä ei pääsääntöisesti oteta huomioon syyntakeisuusarvioinnissa. (RL 3 luku 4 §.)

Venäjällä rangaistusvastuun alaikäraja on 16 vuotta, mutta joidenkin rikosten rikosvastuu alkaa 14 vuoden iässä. Sellaisia rikoksia ovat esimerkiksi tappo, pahoinpitely, kavallus, terrori-isku, ihmisen vapauden riisto ja ajoneuvon luvaton haltuunotto. Syyntakeisuuden (вменяемость) käsite Venäjällä on samanlainen kuin Suomessa; Venäjälläkään päihtyneisyys ei vaikuta rikosvastuuseen. (RL 3 luku 20, 21, 23 §.)

Rikoksen käsitteeseen liittyy tunnusmerkistön mukaisuus. Tunnusmerkistö (состав преступления) on rangaistusäännöksen osa, joka kuvaa rangaistukseen johtavan teon. Tunnusmerkistön osia kutsutaan tunnusmerkeiksi. Kyse on rikoksesta, kun kaikki rikostunnusmerkistöön kuuluvat seikat toteutuvat yhtä aikaa. Tunnusmerkistön elementit jaetaan objektiivisiin ja subjektiivisiin. (Frände 2005: 69.) Objektiiviseen tunnusmerkistöön kuuluvat rikoksen tekijä, teko ja seuraus. Rikoksen tekijä voi olla kuka tahansa ja poikkeuksen muodostavat erityisrikokset, joiden tekijänä voi olla henkilöluokka, kuten esimerkiksi virkarikoksissa. Teko kattaa aktiivisen toiminnan ja toimimattomuuden eli laiminlyönnin ja tämän perusteella rikokset jaetaan toiminta- ja laiminlyöntirikoksiin. Subjektiiviseen tunnusmerkistöön luetaan rikoksen tekijältä kulloinkin edellytetty mieltäminen ja tahtominen eli kyse on tahallisuudesta (умысел) tai tuottamuksesta (неосторожность). (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 597–601.) Siksi kaikki rikostyytit voidaan luokitella tahallisiin ja tuottamuksellisiin.

Tahallisuuden ja tuottamuksen yläkäsitteenä käytetään termiä syyksilukeminen (Boucht & Frände 2008: 42). Tahallisuus tarkoittaa teon tekemistä tietien tahtoen ja tuottamuksella tarkoitetaan huolimattomuutta ja varomattomuutta (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 743–744). Huolimattomuus voi olla törkeä, mutta yksityiskohtaisia törkeän huolimattomuuden rajanvetokriteereitä tavalliseen huolimattomuuteen nähden ei löydy oikeuskirjallisuudesta. Yleensä tilannetta arvioidaan kokonaisuutena, ja törkeys voi viitata menettelyn objektiiviseen vaarallisuuteen tai tekijän subjektiiviseen asennoitumiseen tai näihin molempiin. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 747.) Rikoksen kokonaisarvostelussa otetaan huomioon neljä perustetta: rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys,

vaarannettujen suojeluintressien tärkeys, loukkauksen todennäköisyys ja tekijän riskinoton tietoisuus. Rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys tarkoittaa huolellisuusvelvollisuuksia, jotka perustelevat teon huolimattomuuden eli kielletyn riskinoton. Vaarannetun suojeluintressin tärkeys viittaa siihen, että mitä tärkeämpää etua huolimattomalla teolla rikotaan, sitä enemmän lähestytään törkeätä huolimattomuutta. Huolimattomat teot, jotka ovat aiheuttaneet kuoleman, usein käsitellään törkeänä huolimattomuutena, toisin kuin esimerkiksi vain ruumiinvamman aiheuttaneet. Loukkauksen todennäköisyys tarkoittaa sitä, että mitä suuremmalla todennäköisyydellä loukkaus aiheutuu, sitä enemmän on perusteita siihen, että tapaus käsitellään törkeänä huolimattomuudella. Viimeinen peruste eli tekijän riskinoton tietoisuus viittaa tekijän subjektiiviseen tietoon seurausriskeistä. (Boucht & Frände 2008: 152–152.)

Venäjän rikoskoodeksi sisältää pykälän huolimattomuudesta. Rikoskoodeksin 26 pykälän mukaan huolimattomat teot ovat tekoja, jotka on tehty kevytmielisesti (по легкомыслию) tai huolimattomasti (по небрежности). Kevytmielisyys tässä tarkoittaa sitä, että henkilö on pystynyt ennakoimaan yleisvaarallisia seurauksia, mutta silti perusteettomasti odotti niiden seurausten menneen ohi. Huolimattomuus tarkoittaa sitä, ettei henkilö osannut ennakoida yleisvaarallisia seurauksia, vaikka pystyisi siihen välttämättömällä tarkkavaisuudella. (RK 5 luku 26 §.)

Jotta tunnusmerkistön mukainen teko voidaan katsoa sallituksi, käsillä tulee olla oikeuttamisperuste. Oikeuttamisperusteita ovat muun muassa hätävarjelu ja pakkotila. Venäjän rikoskoodeksin 8 luku käsittelee oikeuttamisperusteita (обстоятельства, исключающие преступность деяния) eli olosuhteita, jotka sulkevat pois teon rikollisuuden. Hätävarjelu (необходимая оборона) on uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko, joka on sallittu. Jos puolustuksessa on ylitetty hätävarjelun rajat (hätävarjelun liioittelu eli превышение пределов необходимой обороны), tekijä on vapaa rangaistusvastuusta, jos tekijältä ei voitu vaatia muunlaista käyttäytymistä (RK 8 luku 37 §). Pakkotila (крайняя необходимость) on tilanne, jossa jonkin oikeudellisesti suojatun edun pelastamiseksi pakottavasta, välittömästi uhkaavasta vaarasta joudutaan uhraamaan toisen oikeudellisesti suojattu etu (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 383). Hätävarjelun ja pakkotilan erona on havaittu ainoastaan se, että hätävarjelu kattaa oikeudettoman

hyökkäyksen, joka kohdistuu nimenomaan puolustautuvaan henkilöön, kun taas pakkotila kattaa pakottavan vaaran, jonka kohteena voivat olla kolmannet henkilöt. Venäjän rikoskoodeksissa (RK 8 luku 37, 39 §) molempien sekä hätävarjelun että pakkotilan kohdalla mainitaan, että vaara voi kohdistua joko puolustautuvaan henkilöön tai kolmansiin henkilöihin.

3.3 Rangaistukset

Rangaistukset muodostavat rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän ytimen. Suomessa yleisiä päärangaistuksia ovat vankeus, sakko, rikesakko ja yhdyskuntapalvelu. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 548.) Nämä rangaistukset kuuluvat yleisten rangaistusten joukkoon. Erityisiä rangaistuksia voivat olla nuorisorangaistus, virkamiehelle tuomittava varoitus ja sotilaiden kurinpitorangaistukset (Frände 2005: 2). Vankeusrangaistus voi olla määräaikainen (vähintään 14 päivää ja enintään 12 vuotta) tai elinkautinen. Enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan tuomita ehdollisena rangaistuksena. Sakko tuomitaan päiväsakkona ja sen suuruus riippuu rikoksen törkeydestä, rikoksen tekijän varallisuudesta ja muista maksukykyyn vaikuttavista tekijöistä. Rikesakko on kiinteä sakko ja sen suuruus on kirjattu lakiin. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 549.)

Venäjän rikoskoodeksiin on kirjattu 13 rangaistuslajia: sakko, virkatoiminnan rajoitukset tai toimintakielto, sotilas- tai kunnia-arvon menetys, pakolliset työt, ojennustyöt, sotapalvelun rajoitukset, vapauden rajoittaminen, yhdyskuntatyöt, aresti, sotilaskurinpitojoukossa pitäminen, määräaikainen vankeus, elinkautinen vankeus ja kuolemantuomio (RK 9 luku 44 §). Todellisuudessa käytössä olevia rangaistuslajeja on vain 10 (Talja 2016: 71). Suomen ja Venäjän rikosoikeudelliset seuraamusjärjestelmät muistuttavat toisiaan, mutta huomattava ero on esimerkiksi sakkokäytännössä: Venäjällä ei ole päiväsakkoa, vaan sakko on kertaluontoinen ja sen määrä voi olla vähintään 5 000 ruplaa ja enintään 5 000 000 ruplaa riippuen rikoksen törkeydestä, vahingoittuneen omaisuuden arvosta sekä rikoksen tekijän ja hänen perheensä maksukykyä (RL 9 luku 44a §).

Rangaistukseen voivat vaikuttaa koventamis- tai lieventämisperusteet. Koventamisperusteet (отягощающие обстоятельства) tekevät rikoksesta kvalifioidun rikoksen. Koventamisperusteita eli kvalifiointiperusteita ovat

suunnitelmallisuus, toimiminen järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä, rikoksen tekeminen palkkiota vastaan, rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, uskontoon tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvasta vaikuttimesta ja rikoksen tekijän aikaisempi rikollisuus (рецидив преступления). Järjestäytyneenä rikollisryhmänä ymmärretään vähintään kolmesta henkilöstä koostuva pitempään toiminut ryhmä. (RL 6 luku 5 §.) Lieventämisperusteita (смягчающие обстоятельства) sanotaan myös privilegiointiperusteiksi. Tässä esimerkkejä lieventämisperusteista: rikoksentekijän painostus tai uhkaus, inhimillinen myötätunto tai poikkeuksellinen houkutus, joka on vaikuttanut kykyyn noudattaa lakia, sovinto rikoksen tekijän ja asianomistajan välillä tai se, rikoksen tekijän alaikäisyys tekohetkellä tai rikos on jäänyt yritykseen (RL 6 luku 6,7 §). Rikoslain 6 luvun 7 pykälässä on myös mainittuna kohtuullistamisperiaate, jonka mukaan lieventävät seikat ovat myös rikoksen tekijän korkea ikä, rikoksesta tai tuomiosta aiheutuva muu seuraamus tai rikoksen tekemisestä kulunut pitkä aika.

4 Terminologinen sanastotyö

Erikoisalan kielelle on ominaista erityisilmaisujen ja termien käyttö. Kääntäjä tunnistaa termin esimerkiksi siitä, että sen yleiskielinen merkitys ei tuota sellaista virkettä, joka olisi tulkittavissa mielekkäällä tavalla. (Vehmas-Lehto 2010: 363.) Termit ovat erikoiskielisen tekstin avain ja tekstin ymmärtäminen ja vastaavuus perustuvat käsitteisiin. Erikoisalan tietämys on nimenomaan tietoa käsitteistä ja käsitejärjestelmistä. Laadukkaan käännöksen tuottamiseen kääntäjä tarvitsee tietoa käännettävän tekstin ja kohdekielen termeistä ja niiden alla kätkössä olevista käsitteistä ja näiden käsitteiden suhteista. (Vehmas-Lehto 2010: 362–363.)

Terminologia on oppi käsitteistä ja niitä kuvaavista termeistä. Terminologian teoria tutkii käsitteitä, niiden välisiä suhteita, käsitejärjestelmiä, termejä ja määrittelyä. (Sanastotyön käsikirja 1989: 22.) Seuraavissa jaksoissa käsitellään terminologian peruskäsitteitä kuten termi, käsite, tarkoite, määritelmä, käsitteiden välisiä suhteita, niiden pohjalta syntyviä käsitejärjestelmiä sekä sanastotyötä.

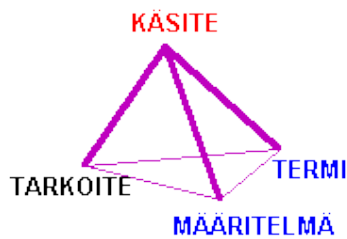
4.1 Terminologian peruskäsitteet

Termi on erikoisalan käsitettä edustava kielellinen ilmaus (TSK 2016: s.v. termi). *Käsite* on käsitepiirteiden ainutkertaisesta yhdistelmästä muodostuva tiedon yksikkö (TTP 2016: s.v. käsite). Käsite on olemassa vain ihmisen mielessä. Sitä voi käyttää viestinnässä vain, jos sillä on nimi eli termi. (Sanastotyön käsikirja 1989: 24.) *Käsitepiirteet* ovat tarkoitteeseen liittyviä ominaisuuksia, joita voidaan mitata tai havaita. Käsitepiirteitä tarvitaan käsitteiden analysoimiseen, varsinkin käsitteiden yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien vertailussa sanastotyössä sekä termien valinnassa. Käsitteen sisällöllä tarkoitetaan kaikkien piirteiden joukkoa. Käsitteen sisältöön kuuluu sekä yksilöimisen kannalta merkitseviä piirteitä, olennaispiirteitä että epäolennaispiirteitä (Sanastotyön käsikirja 1998: 26, 28.)

Määritelmä on käsitteen kielellinen kuvaus ja sen tehtävä on yksilöidä käsite, määrittää sen suhde muihin käsitteisiin ja luoda normit käsitteen käytölle. Hyvä määritelmä on kirjoitettu helposti ymmärrettävällä kielellä. Määritelmässä käytetään vain yleiskielen sanoja ja kohderyhmälle itsestään selviä termejä. (Sanastotyön käsikirja 1989: 41.) Normatiivisessa² sanastotyössä käytetään kahta määritelmätyyppiä: sisältömääritelmä ja joukkomääritelmä. Sisältömääritelmä kuvaa käsitteen sisällön ja se rakennetaan lähimmän yläkäsitteen nimityksestä ja erottavista piirteistä. Joukkomääritelmä kuvaa kaikki käsitteen alaan kuuluvat tarkoitteet esimerkiksi: maaliikenne on joukkomääritelmä termeille tieliikenne ja raideliikenne. On kuitenkin olemassa määritelmän kolmas tyyppi, jota voi käyttää eräissä tapauksissa tekstin sisällä – kontekstimääritelmä. Kontekstimääritelmiä voidaan käyttää tekstiyhteydessä käsitteen täsmentämiseen. (Sanastotyön käsikirja 1989: 41–44.)

Tarkoite on taas todellisuuden olio, esine, prosessi tai ominaisuus, joka voidaan osoittaa, käsittää tai kuvitella, joka vastaa tiettyä käsitettä ja johon termillä viitataan (TSK 2016: s.v. tarkoite). Tarkoitteen, käsitteen, termin ja määritelmän suhdetta kuvaa alla oleva kuva:

² normatiivista ja deskriptiivista sanastotyötä on käsitelty jaksossa 4.4

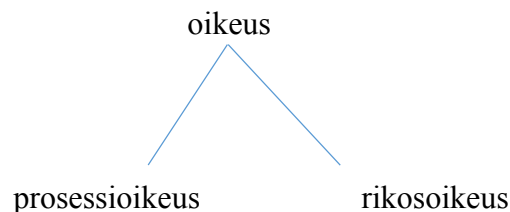

Kuva 1. Tetraedrimalli. (TSK 2016)

4.2 Käsitteiden väliset suhteet ja käsitejärjestelmät

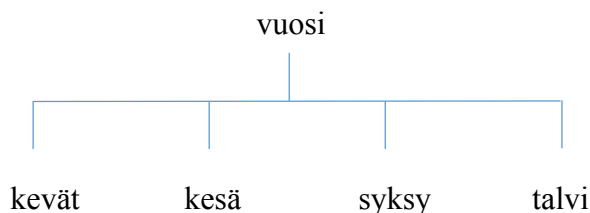
Käsitteet liittyvät tavalla tai toisella toisiinsa ja muodostavat käsitejärjestelmiä, joita luokitellaan käsitteiden välisten suhteiden mukaan. Yleensä erotetaan kolme eri käsitesuhdetta: hierarkkinen suhde, koostumussuhde ja funktiosuhde. Päivi Pasanen suosittelee käyttämään hierarkkisesta suhteesta nimitystä geneerinen suhde. Eri käsitejärjestelmien kuvaamiseen voidaan käyttää käsitekaavioita. (Suonuuti 2001:13.) Käsitteiden välisiin suhteisiin perustuvan käsitejärjestelmän tutkiminen ja kuvaaminen ovat terminologisen työn ydinasioita (Nykänen 1999:16).

Hierarkkisesta suhteesta on kyse silloin, kun käsitteillä on yhteiset käsitepiirteet, mutta toisella käsitteellä eli alakäsitteellä on vähintään yksi erottava lisäpiirre. Yläkäsite jakautuu alakäsitteisiin ja ne puolestaan voivat jakautua alakäsitteisiin. (Suonuuti 2001:13.) Sellaisen käsitteiden välisen suhteen ilmaisevan käsitejärjestelmän tekemiseen käytetään vinoviivoista koostuvaa puudiagrammia (Nykänen 1999:17). Esimerkiksi *oikeus* on yläkäsite alakäsitteille *prosessioikeus* ja *rikosoikeus* ja niiden välistä hierarkkista suhdetta voidaan kuvata puudiagrammin avulla (kuva 2).

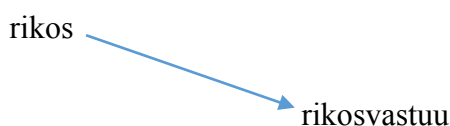
Kuva 2. Hierarkkinen suhde

Koostumussuhteesta on kyse silloin, kun yläkäsite on kokonaisuus ja alakäsitteet ovat kokonaisuuden osia. Tämän suhteen kuvaamiseen käytetään kampadiagrammeja, joita muodostetaan vaaka- ja pystyviivoilla (ks. kuva 3).

Kuva 3. Koostumussuhde (Sanastotyön käsikirja 1989: 31).

Funktiosuhteissa on käsitteiden väliset epähierarkkiset suhteet, jotka perustuvat assosiaatioon. Sellaisia voivat olla esimerkiksi syy-seuraus-suhde, tuottajan ja tuotteen, toiminnan ja tekijä, toiminnan ja toiminnan kohteen tai tuotteen ja materiaalin suhde (ks. kuva 4). Funktiosuhdetta kuvataan nuolidiagrammeina (Suonuuti 2001:16–18). Tässä tapauksessa nuolta käytetään siksi, että nuolenkärki erottaisi funktiosuhteen muista käsitesuhteista (Nykänen 1999:17).

Kuva 4. Funktiosuhde.

Käsitejärjestelmät ovat yleensä moniulotteisia ja sekakoosteisia. Moniulotteisuudella tarkoitetaan sitä, että yläkäsitteestä voi päästä eri jaotteluperusteita käyttäen erilaisiin alakäsitevalikoimiin. Sekakoosteisuudella tarkoitetaan sitä, että samassa käsitejärjestelmässä esiintyy useita eri käsitesuhtetyyppejä. (TSK 36.)

4.3 Vastineet ja niiden luokittelu

Käännettäessä erikoisalan tekstiä tavoitteena on välittää mahdollisimman täsmällisesti tekstin sisältö, mutta joidenkin vastineiden vastaavuus voi olla osittainen tai vastine voi puuttua kokonaan. Tällöin kääntäjä joutuu muodostamaan keinotekoisen vastineen. (Vehmas-Lehto 2010: 364). Vehmas-Lehto ehdottaa vastineiden luokittelua luontaisiin ja keinotekoisiiin, joista luontaiset jakautuvat täysiin ja osittaisiin. *Luontaiset vastineet* ovat kohdekieleen vakiintuneita termejä, jotka vastaavat lähtökielen käsitettä. Luontaisten vastineiden osittaisuus tai vastineen puuttuminen

voivat johtua maiden todellisuuksien eroavaisuuksista, esimerkiksi eri maiden oikeusjärjestelmien eroista. (Vehmas-Lehto 2010: 365). *Keinotekoinen vastine* luodaan silloin, kun ei ole vastinetta tai on olemassa osittainen vastine, mutta sitä ei haluta käyttää. Keinotekoisesta termistä tulee termiehdotus lukijakunnalle ja jos termi on lyhyt ja johdonmukainen ja käsite on tullut kohdekulttuuriin jäädäkseen, niin siitä voi myöhemmin tulla termi. (Vehmas-Lehto 2010: 368).

Kalliokuusi ja Seppälä ehdottavat toista vastineiden luokittelua, johon kuuluvat termivastineet, lähivastineet ja käänkösvastineet. *Termivastineesta* on kyse silloin, kun kohdekielessä on käsite, joka vastaa täsmällisesti lähdekielen käsitettä ja kohdekielessä on vakiintunut termi tälle käsitteelle. Jos termivastine on löytynyt, silti pitää tarkistaa onko termillä olemassa synonyymejä, ja jos on, niin onko joku niistä laajemmassa käytössä kuin muut. (Kalliokuusi & Seppälä 1999: 78). Jos kohdekielessä on käsite, joka vastaa osittain lähdekielen käsitettä ja sille on vakiintunut termi, niin termiä kutsutaan *lähivastineeksi*. Jos kohdekielellä ei ole olemassa lähdekielen käsitettä vastaavaa käsitettä, niin voidaan käyttää *käänkösvastinetta*. (Kalliokuusi & Seppälä 1999: 79). Vehmas-Lehdon mielestä termi *käänkösvastine* on hämmentävä, koska käänköstieteessä sillä tarkoitetaan mitä tahansa sanaa tai ilmausta, joka käänköksessä toimii lähtökielisen yksikön vastineena. (Vehmas-Lehto 2010: 365).

4.4 Vastinetyö osana sanastotyötä

Täsmällisiin käsitteisiin viittaavat termit ovat tärkeitä viestinnän välineitä kaikilla erikoisaloilla ja niin myös oikeustieteessä. Sanastotyötä tarvitaan, jotta termien kirjavuus ei turhaan vaikeuttaisi viestintää. (TSK, 2006.) Erikoisalojen sanastotyössä on kysymys tarkasti rajautuvista käsitteistä ja niiden nimityksinä käytettävistä termeistä. Sanastotyön yleisenä päämääränä on viestinnän tehostaminen. Deskriptiivisessä sanastotyössä tarkempaan tavoitteena on termistön ja käsitteistön kuvaaminen ja normatiivisen sanastotyön tavoitteena on termistön käytön selkeyttäminen ja yhdenmukaistaminen. (TSK, 2006.)

Sanastotyöhön kuuluu tietyn erikoisalan käsitteitä ja niiden nimityksiä koskevan tiedon systemaattinen kerääminen, analysointi, kuvaaminen ja esittäminen (TSK 36, 2006). Sanastotyöhön kuuluvat vastinehaun lisäksi myös seuraavat vaiheet: termien

poiminta lähdeaineistosta, käsitteiden määrittely ja käsiteanalyysi, lähdekielen termien arviointi ja valinta (Kalliokuusi & Seppälä 1999: 77). Vastinehaku tarkoittaa olemassa olevan termin etsimistä vastinekielestä. Kääntäjä tekee vastinehaun pohjaksi käsiteanalyysia. (Vehmas-Lehto 2010: 367, 371).

Käsiteanalyysi on tärkein terminologinen työmenetelmä. Terminologisessa käsiteanalyysissä selvitetään kunkin käsitteen olennainen sisältö, käsitteiden väliset suhteet ja näiden suhteiden perusteella muodostuvat käsitejärjestelmät (TSK 2006: 6). Käsiteanalyysi on terminologisten menetelmien ydin, jonka avulla luodaan pohja käsitteiden määrittelylle sekä termien synonyymisyyden ja vieraskielisten termien vastaavuuksien arvioinnille (Nuopponen 2003: 14).

Sanastotyön tulokset esitetään termitietuemuodossa ja jokainen termitietue sisältää tietoja yhdestä käsitteestä. Termin ja määritelmien kirjoitusasussa noudatetaan muun muassa seuraavia käytäntöjä: termi ja määritelmä ovat yksikössä (poikkeuksena monikolliset sanat), määritelmässä ei ole alkusanoja kuten ”termi, joka tarkoittaa”, termi ja määritelmä kirjoitetaan pienellä kirjaimella ja toisesta asiakirjasta lainatun määritelmän lähde merkitään määritelmän perään. Termitietueessa pitää olla vähintään termi ja käsitteen määritelmä. (Suonuuti 2006: 37.) Termitietueeseen voi merkitä muitakin tarkoituksenmukaisia tietoja, jotka valitaan tapauksen mukaan, esimerkiksi synonyymit, ääntämisohteet, käyttöalue, selitteet ja lyhenteet (Sanastotyön käsikirja 1989: 160).

Tässä tutkimuksessa käytetään tiivistettyä termitietuemallia, jossa on tämän työn kannalta olennaiset tiedot. Termitietueeseen merkitään suomenkielinen termi, sen määritelmä ja venäjänkielinen vastine sekä mahdolliset huomautukset. Termitietueeseen ei tule määritelmien lähteitä, sillä ne mainitaan käsiteanalyysissa ennen termitietuetta.

fi suomenkielinen termi

ru venäjänkielinen termi

määritelmä

huomautus

Kuva 5. Tämän työn termitietuemalli

5 Analyysi

Tämän työn tavoitteena on tarkastella Suomen rikosoikeuden tiettyjen osa-alueiden termejä, analysoida niiden takana olevia käsitteitä ja löytää niille venäjänkieliset vastineet. Tämän työn aineistona on Suomen rikoslaki (1889) ja Venäjän rikoskoodeksi (1996). Suomen rikoslaista on poimittu termit tarkemmin sanottuna rikosnimikkeet, joiden valintaan on vaikuttanut tilastollinen tieto siitä, mitä rikoksia Suomessa on tapahtunut eniten vuoden 2017 aikana sekä tiedotusvälineissä käyty keskustelu, jossa tietyt rikosnimikkeet ovat viime aikoina nousseet esiin. Poimituille termeille annetaan määritelmä Suomen rikoslaista (1889) ja määritelmä täydennetään suomalaisesta oikeustietosanakirjasta *Encyklopædia iuridica fennica* (1995). Seuraavassa vaiheessa vastaava käsite etsitään Venäjän rikoskoodeksista (1996) ja etsitään sille määritelmä. Tämän jälkeen verrataan suomalaisen ja venäläisen käsitteen sisältöä. Tämän kaltaisen analyysin avulla pystytään arvioimaan käsitteiden yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia ja näin arvioidaan vastineen vastaavuus. Analyysissa etsitään vastineita myös kiteytyneille ilmaisuille, jotka tulevat usein vastaan lakipykälissä, kuten: *hädänalainen tila*, *tuntuva vahinko* tai *järjestäytyneet ryhmät*. Analyysin tulokset esitetään termitietueessa (ks. kuva 5), joka sijoittuu jokaisen termin käsiteanalyysin jälkeen. Termitietueeseen vastine-ehdotus merkitään tähdellä (*).

Tämän analyysin pohjalta luodaan myös suppea suomalais-venäläinen sanasto sekä muodostetaan Suomen ja Venäjän rikosoikeuden käsitejärjestelmät, joihin sisältyvät tässä työssä käsiteltävät käsitteet. Suomalais-venäläinen sanasto ja käsitejärjestelmät löytyvät liitteistä.

Seuraavissa jaksoissa käsitellään seuraaviin rikosoikeuden osa-alueisiin liittyviä termejä: seksuaalirikokset (RL 20 luku), henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset (RL 21 luku), vapautteen kohdistuvat rikokset (RL 25 luku), omaisuusrikokset kuten varkaus, kavallus ja luvaton käyttö (RL 28 luku), ryöstö ja kiristys (RL 31 luku), petos (RL 36 luku), liikennesrikokset kuten liikenneturvallisuuden vaarantaminen ja rattijuopumus (RL 23 luku) sekä huumausainerikokset (RL 50 luku).

5.1 Seksuaalirikokset

Suomen rikoslain 20 luvussa säännellään seksuaalirikoksista. Kyseisen rikoslain luvun keskeinen suojeleobjekti on seksuaalinen itsemääräämisoikeus, joka tarkoittaa jokaisen oikeutta itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään (Matikkala 2010: 98). Seksuaalirikoksen kohteena on aina yksilön seksuaalinen itsemääräämisoikeus (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 526). Osassa seksuaalirikoksia on kysymys lasten ja nuorten erityissuojelusta, joka perustuu näkemykseen siitä, että lasten ja nuorten ei voida antaa itsenäisesti päättää sukupuolielämästään ennen tiettyä ikää (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 526, 614).

Seksuaalirikoksia käsittelevän rikoslain luvun keskeisimpiä käsitteitä ovat sukupuoliyhteys ja seksuaalinen teko ja nämä käsitteet määritellään rikoslain 10 pykälässä. (Matikkala 2010: 98). Sukupuoliyhdyntä tarkoitetaan sukupuolielimellä tehtävää tai sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon tai toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon. Seksuaalinen teko tarkoittaa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö ja olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. (RL 20 luku 10 §.)

Venäjän rikoskoodeksissa vastaava rikoskategoria on nimeltään преступления против половой неприкосновенности и половой свободы. Keskeisenä suojeleobjektina on seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja vapaus, jotka ovat Venäjän perustuslaissa mainittuja ihmisen oikeuksia ja vapauksia (VPL 22§). Venäjällä seksuaalisella teolla (естественное половое сношение) ymmärretään miehen sukupuolielimellä tehtävää tunkeutumista naisen sukupuolielimeen (Naumov 2008: 111).

Seuraavaksi käsitellään seksuaalirikosten piiriin kuuluvat termit kuten raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.

5.1.1 Raiskaus ja törkeä raiskaus

Raiskauksessa on kyse toisen pakottamisesta sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa välivaltaa tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa (RL 20 luku 1 §). Suomessa raiskaus määritellään törkeäksi, jos raiskauksessa aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, rikoksen tekevät

useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, kohteena on 18 vuotta nuorempi lapsi, rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä (RL 20 luku 2 §).

Raiskauksen tunnusmerkistö kattaa vain heteroseksuaaliset suhteet (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 613) ja niin mies kuin nainen voi tulla kyseeseen uhrina ja tekijänä (Matikkala 2010: 102).

Venäjän rikosoikeudessa raiskausta (изнасилование) käsittelee rikoskoodeksin 131 pykälä. Rikoskoodeksin mukaan henkilö joutuu rikosvastuuseen raiskauksesta (изнасилование) eli sukupuoliyhdyntästä (половое сношение) käyttäen väkivaltaa (с применением насилия) tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa uhriin tai toisiin henkilöihin tai käyttämällä hyväksi uhrin avutonta tilaa (с использованием беспомощного состояния). Sukupuoliyhdyntällä ymmärretään niin sanottu luonnollinen sukupuoliyhdyntä eli tunkeutumista miehen sukupuolielimellä naisen sukupuolielimeen (Naumov 2007: 167). Sekä suomen että venäjän kielen määritelmät kyseiselle rikokselle ovat samat: raiskaus on toisen pakottamista sukupuoliyhdyntään käyttämällä tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa.

Venäjän rikoskoodeksi ei sisällä erillistä pykälää törkeästä raiskauksesta, mutta siinä on maininta siitä, että jos raiskauksen tekevät useat (совершенно группой лиц), tai raiskauksessa on mukana tappouhkaus (угроза убийством) tai siinä aiheutetaan vakava haitta terveydelle (причинение тяжкого вреда здоровью) tai sukupuolitaudin tartuttaminen (заражение венерическим заболеванием) tai rikos tehdään erityisen raa'alla tavalla (с особой жестокостью), rikoksesta seuraa vähintään neljä ja enintään kymmenen vuotta vankeutta. Törkeästä raiskauksesta ehdotan käyttää kuvailevaa määritettä, esimerkiksi изнасилование с отягощающими обстоятельствами (koventamisperusteinen raiskaus) tai квалифицированное изнасилование (kvalifioitu raiskaus).

fi raiskaus

ru изнасилование

määritelmä: toisen pakottaminen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa

***fi* törkeä raiskaus**

ru изнасилование с отягощающими обстоятельствами*/
квалифицированное изнасилование*

määritelmä: toisen pakottaminen sukupuoliyhteyteen, jossa aiheutetaan vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila tai jos rikoksen tekevät useat, siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, kohteena on 18 vuotta nuorempi lapsi, rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä

5.1.2 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon on määritelty rikoslain 20 luvussa 4 pykälässä ja sillä tarkoitetaan tekoa, jossa väkivallalla tai uhkauksella pakotetaan toista ryhtymään muuhun kuin raiskaukseen tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaalisen tekoon pakottamisella tarkoitetaan myös yllä kuvattua tekoa, jossa on käytetty hyväksi toisen tiedottomuutta, sairautta, vammaisuutta, pelkotilaa tai muuta avutonta tilaa.

Venäjän rikoskoodeksissa on pykälä, jossa käsitellään pakottamista seksuaalitekoihin eli насильственные действия сексуального характера. Venäjän rikoskoodeksin 132 pykälän mukaan kyseinen rikos tarkoittaa toisen pakottamista muuhun kuin raiskaukseen, esimerkiksi homoseksuaalisiin kontakteihin sekä muihin seksuaalisiin tekoihin käyttämällä kiristystä, omaisuuden hajottamisen, vahingoittamisen tai konfiskaation³ uhkaa tai käyttäen hyväksi uhrin taloudellista tai muuta riippuvuutta.

***fi* pakottaminen seksuaaliseen tekoon**

ru насильственные действия сексуального характера

määritelmä: teko, jossa väkivallalla tai uhkauksella pakotetaan toista ryhtymään muuhun kuin raiskaukseen tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta

³ konfiskaatiolla ymmärretään toisen omaisuuden haltuunottamista (Naumov 2008:124).

5.1.3 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Rikoslain mukaan kyseessä olevan rikoksen kohde on alle 16-vuotias lapsi. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on koskettelemalla tai muulla tavoin sellaisen seksuaalisen teon tekemistä, joka voi vahingoittaa lapsen kehitystä. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös henkilö, joka on ollut sukupuoliyhdyntässä alle 16-vuotiaan lapsen kanssa. Tähän samaan pykälään luetaan myös sukupuoliyhdyntä, jossa toinen puoli on lapsen vanhempi tai vanhemman asemaan rinnastettava sekä lapsen kanssa samassa taloudessa asuva ja toinen puoli yli 16-vuotias, mutta alle 18-vuotias lapsi. (RL 20 luku 6 §.)

Venäjän rikoskoodeksissa on käytössä pitkä termi *половое сношение или иные действия сексуального характера с лицом, не достигшим 16-летнего возраста*. Sillä tarkoitetaan sukupuoliyhdyntää, joiden osapuolina ovat alle 16-vuotias ja yli 18-vuotias. (RK 18 luku 134 §.) Näin olleen sekä Suomessa että Venäjällä kyseisen rikoksen objektina on alle 16-vuotiaan seksuaalinen itsemääräämisoikeus.

fi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

ru половое сношение или иные действия сексуального характера с лицом, не достигшим 16-летнего возраста

määritelmä: koskettelemalla tai muulla tavoin sellaisen seksuaalisen teon tekemistä, joka voi vahingoittaa lapsen kehitystä

5.2 Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset on luettava rikosoikeuden ydinalueeseen. Henkirikoskriminalisointien objektit ovat ihmisen keskeiset hyveet eli elämä ja terveys. (Matikkala 2010: 141, 142.) Ihmisen henki on suojattu myös perustuslailla: jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen (PL 7 §). Katteoria ”henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset” sisältää henkirikokset, pahoinpitelyn ja muut terveyteen kohdistuvat rikokset, kuten esimerkiksi heitteillepano. Henkirikos tarkoittaa toisen henkilön kuoleman aiheuttamista (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 101). Termi henkirikos on yläkäsite käsitteille tappo, murha, surma ja kuolemantuottamus.

Venäjällä kyseisen rikoskategorian nimi on преступления против жизни и здоровья. Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten kohteina ovat myös elämä ja terveys. Henkirikoksien kategoriaan (посягательства на жизнь) kuuluvat muun muassa tapon eri muodot ja lapsensurma. (Naumov 2008: 25)

Seuraavissa jaksoissa käsitellään seuraavia henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia: tappo, murha, surma, kuolemantuottamus, lapsensurma, pahoinpitely, heitteillepano ja pelastustoimen laiminlyönti.

5.2.1 Tappo, murha, surma, kuolemantuottamus ja lapsensurma

Tapon, murhan ja surman käsitteet menevät todella usein sekaisin ja niiden välinen rajanveto voi olla erittäin vaikea. Jos nämä henkirikokset pitäisi asettaa jatkumolle lievästä törkeään, järjestys olisi seuraava: surma, tappo, murha (Matikkala 2010: 146).

Tappo on tahallisen henkirikoksen perustyyppi ja sillä tarkoitetaan toisen tappamista. Tappamisessa aiheutetaan toisen kuolema. Ihminen on kuollut, kun kaikki hänen aivotoimintansa ovat pysyvästi loppuneet. Tapon tekotapaa ei ole määritelty tappaverbiä tarkemmin, mutta tyypillisimpiä henkirikoksen tekotapoja ovat terä- tai ampuma-aseilla sekä kuristamalla tehdyt surmaamiset. (Matikkala 2010: 142–144.)

Jos tappoa pidetään erityisen törkeänä, kyseessä on *murha*. Murhan käsite rakentuu tapon tunnusmerkistön varaan: tapon edellytyksien lisäksi teon luonnehtiminen murhaksi edellyttää kvalifointiperusteita⁴. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 102 – 103). Tappo on siis murha, jos se on tehty vakaasti harkiten, erityisen julmalla tavalla, yleistä vakavaa vaaraa aiheuttaen tai tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä (RL 21 luku 2 §). Vakaa harkinta tarkoittaa, että teoksesta päätetään etukäteen. Toimintatapojen kartoittaminen ja valinta myös viestivät vakaasta harkinnasta (Matikkala 2010: 156).

Kun tahallinen henkirikos on kokonaisuutena arvostellen tehty lieventävien asiahaarojen vallitessa, kyseessä on *surma* (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 103). Lieventäviä asianhaaroja voivat olla poikkeukselliset olosuhteet, rikosentekijän vaikuttimet tai muut asiaan liittyvät ja rikosta lieventävät seikat (RL 21 luku 3 §).

⁴ kvalifointiperuste on teon törkeäksi tekevä ominaisuus

Venäjän rikosoikeudesta löytyy kaikki kolme yllä mainittua käsitettä, mutta kaikille kolmelle ei ole omaa termiä. Rikoskoodeksissa (RK 16 luku 105 §) mainitaan tapon (убийство) kolme muotoa: tavallinen (простое), törkeä (с отягощающими обстоятельствами) ja lievä (со смягчающими обстоятельствами). Niin sanottu tavallinen tappo ei sisällä perusteita rikoksen kvalifiointiin eikä lieventämiseen (Naumov 2008: 31). Törkeän tapon piirteitä ovat muun muassa erityisen julma tapa (с особой жестокостью), yleistä vaaraa aiheuttaen (обще опасным способом), raskaana olevan naisen tappo tietäen hänen olevan raskaan (убийство женщины, заведомо для виновного находящейся в состоянии беременности), tapon uhrien määrä on kaksi tai enemmän (двух или более лиц). Surman käsite Venäjällä tarkoittaa tapoa, jossa on mukana rikoksen tekijän poikkeuksellinen olo tila tai häneen kohdistuvat vaikuttimet (Naumov 2008: 56).

Edellä mainitun perusteella voi sanoa, että sekä Suomessa että Venäjällä ovat olemassa tapon, murhan ja surman käsitteet. Suomen kielessä on kaikille kolmelle oma terminsä, mutta Venäjällä käsitteet erotetaan toisistaan käyttämällä selittäviä määritteitä. Näin ollen tappo on убийство, murha on убийство с отягощающими обстоятельствами eli tappo koventamisperusteineen ja surma on убийство со смягчающими обстоятельствами eli tappo lieventämisperusteineen.

fi **tappo**

ru убийство

määritelmä: henkirikos, jossa aiheutetaan toisen kuolema

fi **murha**

ru убийство с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: tappo, joka on tehty vakaasti harkiten, erityisen julmalla tavalla, yleistä vakavaa vaaraa aiheuttaen tai tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä

fi **surma**

ru убийство со смягчающими обстоятельствами*

määritelmä: lieventävien asiahaarojen vallitessa tehty henkirikos

huomautus: Lieventäviä asianhaaroja voivat olla poikkeukselliset olosuhteet, rikosentekijän vaikuttimet tai muut asiaan liittyvät ja rikosta lieventävät seikat

Kuolemantuottamus on tuottamuksellinen hengenriisto eli huolimattomuudesta tapahtunut tappaminen. Tahallisuus ja tuottamus ovat Suomen rikosoikeuden syyksiluettavuuden muotoja (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 104). Huolimattomuuden ja tahallisuuden käsitettä Suomessa ja Venäjällä on tarkasteltu jaksossa 3.2. Kuolemantuottamuksesta on kyse silloin, kun toisen kuolema on aiheutettu huolimattomuudella (RL 21 luku 8 §) ja jos kuolema aiheutetaan törkeällä huolimattomuudella, käsillä on törkeän kuolemantuottamuksen⁵ piirteet (RL 21 luku 9 §). Kuolemantuottamuksen ja tapon pääasiallinen ero on siinä, että tuottamus eli huolimattomuus on riittävä edellytys syyksiluettavuusvaatimuksen⁶ täyttymiselle (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 104).

Venäjällä kuolemantuottamus (причинение смерти по неосторожности) ei ole tapon muoto, vaan erillinen rikos. Kuolemantuottamuksen taposta erottaa syyllisyyden muoto. Kuolemantuottamus voi olla tehty kevytmielisyydellä tai huolimattomuudella (ks. jakso 3.2.). Törkeäksi kuolemantuottamukseksi Venäjällä lasketaan kuolemantuottamus johtuen epäpätevästä ammatillisten velvollisuuksien toteuttamisesta (ненадлежащее исполнение профессиональных обязанностей) tai kahden tai useamman henkilön kuolemantuottamuksesta. (Naumov 2008: 59–60.) Törkeän kuolemantuottamuksen käsitteellä ei kuitenkaan ole omaa termiä. Termiehdotuksena esitän termiä причинение смерти по неосторожности с отягощающими обстоятельствами (koventamisperusteinen kuolemantuottamus).

***fi* kuolemantuottamus**

ru причинение смерти по неосторожности

määritelmä: huolimattomuudesta tapahtunut tappaminen

***fi* törkeä kuolemantuottamus**

ru причинение смерти по неосторожности с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: törkeästä huolimattomuudesta tapahtunut tappaminen

⁵ törkeä huolimattomuus on käsitelty luvussa 4.1

⁶ syyksiluettavuus on käsitelty jaksossa 3.2

Sekä Suomen rikoslaissa että Venäjän rikoskoodeksissa on erillinen pykälä *lapsensurmasta*. Pykälä koskee naista, joka synnytyksestä johtuvassa uupumuksessa tai ahdistuksessa surmaa lapsensa (RL 21 luku 4 §). Venäjän käsitteellä *убийство матерью новорожденного ребенка* tarkoitetaan lapsen surmaa synnytyksen aikana tai heti synnytyksen jälkeen (muutaman tunnin sisällä) johtuen uupumuksesta (*психотравмирующая ситуация*).

fi **lapsensurma**

ru убийство матерью новорожденного ребенка

määritelmä: lapsen surmaaminen synnytyksestä johtuvassa uupumuksessa tai ahdistuksessa

5.2.2 Pahoinpitely

Pahoinpitelyrikokset ovat melko yleisiä Suomessa ja vuosittain tutkitaan noin 20 000 pahoinpitelyrikosta. Usea pahoinpitelyrikokseen syyllistynyt henkilö on ollut alkoholin vaikutuksen alaisena. Pahoinpitely tarkoittaa ruumiillista väkivaltaa ja terveydellisen vahingon tahallista aiheuttamista toiselle. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 382.) Pahoinpitelyn tunnusmerkistö täyttyy, jos tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa tai tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan (RL 21 luku 5 §). Suomessa erotetaan kolme pahoinpitelyn muotoa: tavallinen, törkeä ja lievä. Käsillä on törkeä pahoinpitely, jos rikoksella aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, rikos tehdään erityisen julmalla tavalla tai rikoksessa käytetään ampuma- tai teräasetta (RL 21 luku 6 §). Rikoslain 21 luvun 7 pykälä käsittelee lievää pahoinpitelyä ja se määrittellään pahoinpitelyksi, joka on kokonaisuutena arvioiden vähäinen.

Venäjän rikoskoodeksista löytyy pahoinpitelyn käsite sekä sen kolme muotoa: *умышленное причинение средней тяжести вреда здоровью* (pahoinpitely), *умышленное причинение тяжкого вреда здоровью* (törkeä pahoinpitely) ja *умышленное причинение легкого вреда здоровью* (lievä pahoinpitely). Venäjällä kyse on tavallisesta pahoinpitelyn muodosta silloin, kun pahoinpitely ei ole törkeä. Toisin sanoen tavallinen pahoinpitely ei aiheuta uhrille hengenvaaraa tai vakavaa sairautta. Törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistö täyttyy, jos pahoinpitelyn

seurauksena uhrille aiheutuu näön, puheen, kuulon, muun elimen tai sen toiminnan menetys (потеря зрения, речи, слуха или другого органа или его деятельности), raskauden keskeytys (прерывание беременности), psyykkinen häiriö (психическое расстройство), täysi työkyvyttömyys (утрата трудоспособности) huume- tai myrkkuyriippuvuus (наркомания или токсикомания) tai kasvojen turmeltuminen (обезображивание лица). (RK 16 luku 111,112 §.) Lievästä pahoinpitelystä on kyse silloin, kun uhrille aiheutuu lyhytaikainen terveyshaitta (Naumov 2008: 71).

Mainittakoon vielä, että Venäjän rikoskoodeksin pykälät pahoinpitelyn eri muodoista sisältävät erilliset kohdat tekijöistä, jotka saava aikaan ankaramman rangaistuksen rikokseen syyllistyneelle. Sellaisia tekijöitä ovat esimerkiksi uhrien lukumäärä (kaksi tai enemmän), uhrin alaikäisyys, poliittiseen tai uskonnolliseen vihaan perustuva rikoksen motiivi tai yleisen vaaran aiheuttaminen (RK 16 luku 111,112,115 §).

Venäjän rikoskoodeksi sisältää erilliset pykälät поби́и ruumiillisesta väkivallasta (побо́и) ja kidutuksesta (истязание). Ruumiillinen väkivalta tarkoittaa fyysistä kipua aiheuttavaa toimintaa (RK 16 luku 116 §). Pykälä kidutuksesta koskee rikosta, jossa aiheutetaan fyysisiä tai psyykkisiä kärsimyksiä käyttäen systemaattisesti ruumiillista väkivaltaa. Pykälä kidutuksesta sisältää myös kohdat kidutuksesta, jonka tarkoitus on pakottaa antamaan tietoa tai rangaista. (RK 16 luku 117 §.) Suomessa pykälä kidutuksesta löytyy ainoastaan sotarikoksia käsittelevästä luvusta ja sen mukaan kidutus kattaa tilanteet, jossa virkamies aiheuttaa toiselle voimakasta ruumiillista tai henkistä kärsimystä saadakseen jotakin tietoa, rangaistakseen häntä jostakin tai pelotellakseen häntä (RL 11 luku 9 a §).

Suomen rikoslaissa pahoinpitelyn tekemuodot ovat vammantuottamus, törkeä vammantuottamus, vaaran aiheuttaminen ja tappeluun osallistuminen (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 382 – 383). Vammantuottamuksesta rangaistaan silloin, kun henkilö aiheuttaa huolimattomuudellaan sellaisen ruumiinvamman tai sairauden, joka ei ole vähäinen. Törkeällä huolimattomuudella aiheutettu ruumiinvamma tai sairaus käsitellään törkeänä vammantuottamuksena. Tappeluun osallistumiseen syyllistyy, jos ruumiillista väkivaltaa tekemällä osallistuu tappeluun tai hyökkäykseen, johon useat ottavat osaa ja jossa joku surmataan tai jollekin aiheutetaan vaikea ruumiinvamma tai sairaus. Vaaran tuottaminen tarkoittaa tahallista tai tuottamuksellista vakavan hengen tai terveyden vaaran aiheuttamista. (RL 21 luku 10, 11, 12, 13 §.)

Venäjän rikoskoodeksissa ei sisällä erillistä mainintaa vammantuottamuksesta, vaaran aiheuttamisesta tai tappeluun osallistumisesta, vaan pahoinpitely ja sen eri asteet kattavat kaikki tilanteet, jossa on kyse vammantuottamuksesta.

fi **pahoinpitely**

ru умышленное причинение средней тяжести вреда здоровью

määritelmä: rikos, jossa tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa tai tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan

fi **törkeä pahoinpitely**

ru умышленное причинение тяжкого вреда здоровью

määritelmä: pahoinpitely, jossa aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, rikos tehdään erityisen julmalla tavalla tai rikoksessa käytetään ampuma- tai teräasetta

fi **lievä pahoinpitely**

ru умышленное причинение легкого вреда здоровью

määritelmä: kokonaisuutena arvioiden vähäinen pahoinpitely

5.2.3 Heitteillepano ja pelastustoimen laiminlyönti

Heitteillepano on toisen saattamista avuttomaan tilaan, joka voi aiheuttaa hengen- tai terveyden vaaraa (RL 21 luku 14 §). Laiminlyönnin yleiskuvaus on seuraava: tekijä ei ole puuttunut tapahtumien kulkuun häneltä edellytettävällä tavalla. Rankaiseminen laiminlyönnistä edellyttää, että tekijällä on ollut kyky ja mahdollisuus täyttää toimimisvelvollisuus (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 255). Pelastustoimen laiminlyönti on avun antamatta tai hankkimatta jättäminen henkilölle, joka on hengenvaarassa tai vakavassa terveyden vaarassa (RL 21 luku 15 §).

Venäjän rikoskoodeksista löytyy ainoastaan pelastustoimen laiminlyönti (оставление в опасности), mutta siihen sisältyy myös heitteillepano: tahallinen pelastustoimen laiminlyönti on itsesuojeluun kykenemättömän⁷ jättämistä hengen- tai terveydenvaaralliseen tilanteeseen tai henkilön saattamista sellaiseen tilanteeseen.

⁷ alaikäisyyden (малолетство), vanhuuden (старость), sairauden (болезнь) tai avuttomuuden (беспомощности) vuoksi

(RK 16 luku 125 §.) Yllä mainittu venäjänkielinen vastine on laajempi, koska se kattaa suomen käsitteet heitteillepanon ja pelastustoimen laiminlyönnin.

***fi* heitteillepano**

ru оставление в опасности

määritelmä: toisen saattamista avuttomaan tilaan

huomautus: venäjänkieliseen termiin sisältyy sekä heitteillepano että pelastustoimen laiminlyönti

***fi* pelastustoimen laiminlyönti**

ru оставление в опасности

määritelmä: avun antamatta tai hankkimatta jättäminen henkilölle, joka on hengenvaarassa tai vakavassa terveyden vaarassa

huomautus: venäjänkieliseen termiin sisältyy sekä heitteillepano että pelastustoimen laiminlyönti

5.3 Vapauteen kohdistuvat rikokset

Kategoriaan ”vapauteen kohdistuvat rikokset” kuuluvat muun muassa vapaudenriisto, ihmiskauppa, laitton adoptiovälitys, panttivangin ottaminen, vainoaminen ja pakottaminen (RL 25 luku). Venäjän rikoskoodeksin 17 luku sisältää vapauteen, kunniaan ja ihmisarvoon kohdistuvia rikoksia (преступления против свободы, чести и достоинства), joita ovat vapaudenriisto, ihmisryöstö, orjuus sekä kunnianloukkaus. Viimeksi mainittu kuuluu Suomessa kategoriaan ”yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen”. Seuraavissa jaksoissa käsitellään seuraavia suomenkielisiä termejä: vapaudenriisto, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, laitton adoptiosuostumuksen hankkiminen, laitton adoptionvälitys ja lapsikaappaus.

5.3.1 Vapaudenriisto ja törkeä vapaudenriisto

Käsitteenä vapaudenriisto voi viitata joko rikosprosessuaaliseen pakkokeinoon eli tietyille viranomaisille annettuihin valtuuksiin puuttua henkilön vapauteen, esimerkiksi rikosprosessin ja rangaistuksen täytäntöönpanon yhteydessä tai rikostyyppiin. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 820.) Rikoksena vapaudenriisto tarkoittaa toisen liikkumisvapauden riistämistä tai henkilön eristämistä ympäristöstään

sulkemalla sisään, sitomalla tai kuljettamalla johonkin (RL 25 luku 1§). Vapaudenriiston tunnusmerkistö edellyttää tahallisuutta (ks. luku 4.1) (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 821). Vapaudenriisto luokitellaan törkeäksi, jos se jatkuu yli kolme vuorokautta, siitä aiheutuu vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle, rikos tehdään erityisen julmalla tavalla tai rikos on kokonaisuudessa törkeä (RL 25 luku 2 §).

Venäjällä vapaudenriisto (незаконное лишение свободы) tarkoittaa uhrin pitämistä jossakin tilassa vastoin hänen tahtoaan. Rikos voi sisältää sitomista, ruumiillista väkivaltaa, uhkailua tai suun teippaamista. (Naumov 2008: 93.) Venäjän rikoskoodeksi ei määrittele vapaudenriistoa sen tarkemmin kuin että vapaudenriisto, johon ei liity ihmisryöstöä, on rangaistava. Pykälän erilliset kohdat kuvaavat vapaudenriiston olosuhteita, joista voi seurata ankarampi rangaistus, esimerkiksi, jos rikos tehdään joukolla, väkivaltaa tai asetta käyttäen, rikos kohdistuu alaikäiseen tai raskaana olevaan naiseen tai rikoksen kohteena on kaksi henkilöä tai enemmän. Vielä ankarampi rangaistus seuraa, jos kaikki yllä mainitut ehdot täyttyvät ja rikoksen tekee järjestäytynyt rikosryhmä tai rikoksesta aiheutuu asianomistajan tuottamuksellinen kuolema tai muita vakavia seurauksia. (RK 17 luku 127 §.) Незаконное лишение свободы vastaa termiä *vapaudenriisto* ja *törkeästä vapaudenriistosta* ehdotan käyttää termiä *незаконное лишение свободы с отягощающими обстоятельствами* (koventamisperusteinen vapaudenriisto).

fi vapaudenriisto

ru незаконное лишение свободы

määritelmä: toisen liikkumisvapauden riistämistä tai henkilön eristämistä ympäristöstään sulkemalla sisään, sitomalla tai kuljettamalla johonkin

huomautus: tämä termi voi viitata myös pakkokeinoon

fi törkeä vapaudenriisto

ru незаконное лишение свободы с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: yli 3 vuorokautta jatkuva tai sellainen vapaudenriisto, jossa toisen hengelle tai terveydelle aiheutuu vakavaa vaaraa tai jos rikos tehdään erityisen julmalla tavalla

5.3.2 Ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa

Ihmiskauppa tarkoittaa toisen määräysvaltaansa ottamista, värväämistä tai luovuttamista, kuljettamista tai majoittamista tarkoituksena saattaa hänet parituksen tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön, elimen tai kudoksien poistamiseksi tai muihin ihmisarvoa loukkaantuviin olosuhteisiin käyttämällä toisen riippuvaista asemaa tai painostamalla, erehdyttämällä toista, maksamalla korvausta toisen määräysvaltaa pitävälle tai ottamalla sellaisen korvauksen vastaan. Ihmiskaupasta on kyse myös tilanteessa, jossa alle 18-vuotiaan määräysvalta otetaan yllä mainittuihin tarkoituksiin. (RL 25 luku 3 §.) Ihmiskauppa luokitellaan törkeäksi, jos rikoksessa käytetään väkivaltaa tai uhkausta, aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella vaikea ruumiinvamma, rikos kohdistuu alle 18-vuotiaaseen tai ihmiseen, joka ei pysty puolustautumaan tai rikos tehdään osana rikollisryhmän toimintaa. Orjuuteen alistaminen, orjuudessa pitäminen tai orjien kauppaaminen luokitellaan törkeäksi ihmiskaupaksi. (RL 25 luku 3a §.) Tässä kohdassa Venäjän rikoskoodeksin rakenne eroaa Suomen rikoslaista: Venäjän rikoskoodeksissa on erillinen pykälä ihmisryöstölle, ihmiskaupalle ja orjuudelle.

Venäjän oikeusjärjestelmässä ihmisryöstön (похищение человека) kohteena on kaikkien perusoikeus eli vapaus. Ihmisryöstöllä tarkoitetaan salaista tai avointa ihmisen ryöstöä eli hänen irrottamista luonnollisesta ympäristöstään. Tavallisesti rikos sisältää kolme vaihetta: ryöstö, ryöstetyn siirtäminen ja pitäminen toisessa paikassa. Rikoskoodeksi määrittelee ihmisryöstön kolme muotoa: ihmisryöstö, törkeä ja erityisen törkeä. (Naumov 2008: 101.) Törkeä ihmisryöstö on käsillä, kun rikos tehdään joukolla, väkivaltaa tai asetta käyttäen, rikos kohdistuu alaikäiseen, raskaana olevaan naiseen, kahteen tai useampaan henkilöön. Ihmisryöstöstä seuraa vielä ankarampi rangaistus, jos sen on tehnyt järjestäytynyt ryhmä tai jos rikos on aiheuttanut asianomistajan kuoleman tai muita vakavia seurauksia. (RK 17 luku 126 §.)

Venäjällä ihmiskaupan (торговля людьми) käsite kattaa kaikenlaisen ihmisen ostamisen ja myymisen⁸, jos tarkoituksena on hänen hyväksikäyttö⁹. Rikokseen liittyvä värvääminen, luovuttaminen ja kuljettaminen ovat myös rangaistavia.

⁸ купля-продажа человека

⁹ hyväksikäytöllä tarkoitetaan paritusta tai muuta seksuaalista hyväksikäyttöä sekä orjuutta

Rangaistuksen määräämiseen voivat vaikuttaa seuraavat tekijät: rikos tehdään käyttäen virka-asemaa, ihmiskaupan kohde on alle 18-vuotias tai raskaana oleva nainen, kohde viedään Venäjän ulkopuolelle tai ihmisryöstön tarkoituksena on elimen tai kudoksen saaminen. Vielä ankarampi rangaistus seuraa, jos rikos aiheuttaa kohteen kuoleman, vakavia vammoja tai rikoksen on tehnyt järjestäytynyt ryhmä. (RK 17 luku 127.1 §.)

Venäjän rikoskoodeksin 17 luvun 127.2 pykälä käsittelee orjuutta. Orjuus tarkoittaa ihmisen hyväksikäyttöä tavalla, jossa häneen käytetään määräämisvaltaa tilanteessa, jossa ihminen ei voi kieltäytyä tekemästä töitä hänestä riippumattomista syistä. Koodeksissa on mainittu orjuuden kolme muotoa ja koventamisperusteet ovat käsillä, jos rikos tehdään käyttäen virka-asemaa, orjuuden kohde on alle 18-vuotias tai raskaana oleva nainen, kohde viedään Venäjän ulkopuolelle, orjuuden tarkoituksena on elimen tai kudoksen saaminen tai rikos aiheuttaa kohteen kuoleman. (RK 17 luku 127.2 §.) Venäjän rikoskoodeksi ei sisällä pykälää törkeästä ihmistryöstöstä, mutta kyseisen termin venäjänkielisenä vastineena ehdotan käyttää termiä торговля людьми с отягощающими обстоятельствами (kovantamisperusteinen ihmistryöstö).

Olellainen ero lienee siinä, että Suomen rikoslaki yhdistää ihmisryöstön, ihmiskaupan sekä orjuuden ihmiskaupan käsitteeseen, mutta Venäjällä nämä rikokset erotetaan toisistaan. Tässä tapauksessa suomenkielinen käsite on laajempi kuin venäjänkielinen.

fi ihmiskauppa

ru торговля людьми

määritelmä: toisen määräysvaltaansa ottamista, värväämistä tai luovuttamista, kuljettamista tai majoittamista tarkoituksena saattaa hänet parituksen tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön, elimen tai kudoksien poistamiseksi tai muihin ihmisarvoa loukkaantuviin olosuhteisiin käyttämällä toisen riippuvaista asemaa tai painostamalla, erehdyttämällä toista, maksamalla korvausta toisen määräysvaltaa pitävälle tai ottamalla sellaisen korvauksen vastaan. Ihmiskaupasta on kyse myös tilanteessa, jossa alle 18-vuotiaan määräysvalta otetaan yllä mainittuihin tarkoituksiin

huomautus: Suomen rikoslaki yhdistää ihmisryöstön, ihmiskaupan sekä orjuuden ihmiskaupan käsitteeseen, mutta Venäjällä nämä rikokset erotetaan toisistaan

fi törkeä ihmiskauppa

ru торговля людьми с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: ihmiskauppa, jossa käytetään väkivaltaa tai uhkausta, aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella vaikea ruumiinvamma tai jos rikos kohdistuu alle 18-vuotiaaseen tai ihmiseen, joka ei pysty puolustautumaan tai rikos tehdään osana rikollisryhmän toimintaa tai kyseessä on orjuuteen alistaminen, orjuudessa pitäminen tai orjien kauppaaminen

5.3.3 Laiton adoptiosuostumuksen hankkiminen ja laiton adoptionvälitys

Suomen rikoslaissa *laittomalla adoptiosuostumuksen hankkimisella* tarkoitetaan toisen saamista antamaan adoptiosuostumus lupaamalla tai antamalla korvaus tai erehdyttämällä. Käsite *laiton adoptionvälitys* tarkoittaa tilannetta, jossa joku muu kuin alle 18-vuotiaan huoltaja tai adoptioeuvonnan antaja tai palvelunantaja sijoittaa lapsen kasvatettavaksi tai järjestää mahdollisuuden adoptoida lapsi. Adoptiotarjouksen julkinen levittäminen on myös rangaistava. (RL 25 luku 3b, 3c §.) Venäjällä adoptioon liittyvät rikokset kuuluvat kategoriaan ”rikokset perhettä ja alaikäisiä vastaan” (преступления против семьи и несовершеннолетних). Venäjän rikoskoodeksissa on kaksi adoptioon liittyvää rikosta: laiton adoptionvälitys (незаконное усыновление/ удочерение) ja salaisen adoptioon liittyvän tiedon levittäminen (разглашение тайны усыновления/ удочерения). Laittoman adoptiovälityksen käsite kattaa kaikki lainvastaiset adoptioon liittyvät toimenpiteet.

Yllä mainittu venäjänkielinen termi *незаконное усыновление/ удочерение* on laajempi. Se toimii vastinena termeille *laiton adoptiosuostumuksen hankkiminen* ja *laiton adoptionvälitys*.

fi laiton adoptiosuostumuksen hankkiminen

ru незаконное усыновление/ удочерение

määritelmä: toisen saamista antamaan adoptiosuostumus lupaamalla tai antamalla korvaus tai erehdyttämällä

huomautus: venäjänkielinen käsite kattaa kaikki lainvastaiset adoptioon liittyvät toimenpiteet.

fi laiton adoptiovälitys

ru незаконное усыновление/ удочерение

määritelmä: tilanne, jossa joku muu kuin alle 18-vuotiaan huoltaja tai adoptioeuvonnan antaja tai palvelunantaja sijoittaa lapsen kasvatettavaksi tai järjestää mahdollisuuden adoptoida lapsi.

huomautus: venäjänkielinen käsite kattaa kaikki lainvastaiset adoptioon liittyvät toimenpiteet.

5.3.4 Lapsikaappaus

Koska rajoja ylittävät avioliitot yleistyvät, huoltoriidoista nousee usein rajat ylittäviä kiistoja. Joskus tilanne voi johtaa siihen, että toinen vanhemmista käyttää oman käden oikeutta lapsensa haltuun ottamiseksi. Lapsiriidat Suomen ja Venäjän välillä ovat erityisen hankalia siksi, että Venäjä ei ole liittynyt Haagin sopimukseen¹⁰, kun taas Suomi on liittynyt siihen vuonna 1994. (Frände, Wahlberg & Matikkala 2009: 346.) Tässä kappaleessa keskitytään käsitteeseen lapsikaappaus suomalaisessa ja venäläisessä lainsäädännössä.

Lapsikaappauksen yläkäsite on lapsen omavaltainen huostaanotto. Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa alle 16-vuotiaan lapsen vanhempi, kasvatusvanhempi, huoltaja tai läheinen henkilö omavaltaisesti ottaa lapsen huostaansa siltä, jonka huostassa lapsi on. Suomen rikoslain mukaan lapsikaappaus tarkoittaa lapsen viemistä pois hänen asuinvaltiostaan tai jättämistä palauttamatta sinne omavaltaisesta huostaanotosta. (RL 25 luku 5, 5a §.)

Yllättävää, mutta Venäjän rikoskoodeksi ei sisällä mitään tietoa lapsikaappauksesta. Venäjän lainsäädännössä ei ole käsitettä, joka vastaisi Suomen rikoslain lapsikaappausta. Venäjän lainsäädännön mukaan kyse ei ole kaappauksesta, jos toinen vanhemmista vie lapsen ilman väkivaltaa tai ulkopuolisten osallistumista. (Ria, 2018.) Venäjän perhekoodeksissa puhutaan siitä, että avioliiton päättyessä puoliset voivat pyytää tuomioistuinta käsittelemään seuraavia kysymyksiä: kenen kanssa alaikäinen lapsi tulee asumaan, lapsen huoltoon liittyvät maksujärjestelyt sekä omaisuuden jakaminen (PK 24 §).

Lukuisissa artikkeleissa ja uutisissa on kuitenkin käytetty termiä похищение ребенка, josta on muodostunut termin *lapsikaappaus* venäjänkielinen vastine.

fi lapsikaappaus

ru похищение ребенка*

¹⁰ Haagin lapsikaappaussopimus on yleissopimus kansainvälisestä lapsikaappauksesta. Sopimuksen tarkoituksena on turvata asuinpaikkavaltiostaan luvattomasti toiseen valtioon viedyn lapsen palautus siihen valtioon, jossa lapsi asui ennen kaappausta. (Frände, Wahlberg & Matikkala 2009: 346)

määritelmä: lapsen viemistä pois hänen asuinvaltiostaan tai jättämistä palauttamatta sinne omavaltaisesta huostaanotosta

huomautus: Venäjän lainsäädännön mukaan kyse ei ole kaappauksesta, jos toinen vanhemmista vie lapsen ilman väkivaltaa tai ulkopuolisten osallistumista

5.4 Omaisuusrikokset

Varallisuusrikokset jaetaan omaisuus- ja vaihdantarikoksiin. Omaisuusrikokset koskevat omistus- ja hallintaoikeutta, vaihdantarikokset puolestaan omaisuuden vaihdantaa. Omaisuusrikoksia ovat muun muassa varkaus, ryöstö, kiristys, näpistys, kavallus ja kätkemisrikokset. Vaihdantarikoksiin kuuluvat väärennös- ja maksuvälinerikokset. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 527.) Venäjällä rikoskoodeksin luku 21 käsittelee rikoksia omaisuutta vastaan (преступления против собственности). Seuraavissa jaksoissa käsitellään seuraaviin rikoksiin liittyviä termejä: varkaus, törkeä varkaus, näpistys, kavallus, törkeä kavallus, lievä kavallus, moottorikulkuneuvon käyttövatkaus, törkeä moottorikulkuneuvon käyttövatkaus, lievä moottorikulkuneuvon käyttövatkaus, ryöstö, törkeä ryöstö, kiristys, törkeä kiristys, vahingonteko ja petos.

5.4.1 Varkaus, törkeä varkaus ja näpistys

Varkaus on irtaimen omaisuuden anastamista toisen hallusta (RL 28 luku 1 §). Varkaus on erittäin yleinen varallisuusrikos ja sillä on vakiintunut tunnusmerkistö. Perustunnusmerkistöön kuuluu rikoksen objekti ja varkauden käsitteessä se on irtain omaisuus. Varkauden objekti voi olla kiinteistöön liittyvä ainesosa, esimerkiksi maa-ainekset, sähkö- tai lämpöenergia. Varkauden kohteeksi kelvolliselta omaisuudelta ei edellytetä taloudellista arvoa, vaan tunnistettava tunnearvo riittää. (Encyklopædia iuridica fennica: 1995: 825.)

Anastaa-verbillä viitataan rikoksen tekotapaan ja se tarkoittaa tekijän tarkoitusta saada omaisuus omaan tai toisen henkilön pysyvään hallintaan. Tämä tarkoitus erottaa varkauden luvattomasta käytöstä, jota käsitellään tämän tutkimuksen jaksossa 5.3.3. Anastamisen on tapahduttava toisen hallusta, mikä puolestaan erottaa varkauden kavalluksesta, jota käsitellään jaksossa 5.3.2.

Suomen rikoslain mukaan varkaus on törkeä, jos anastamisen kohteena on erittäin arvokas omaisuus, anastamisella aiheutetaan rikoksen uhrille erityisen tuntuva

vahinkoa, rikoksentekijä käyttää hyväkseen rikoksen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa, rikoksentekijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten ampumaseella tai räjähdysaineella tai rikoksentekijä murtautuu asuttuun asuntoon (RL 28 luku 2 §).

Venäjän rikoskoodeksin 21 luvun 158 pykälä käsittelee varkautta (кража) ja sen määritelmä on täysin sama kuin Suomen rikoslaissa:

кража, то есть тайное¹¹ хищение чужого имущества (RK 21 luku 158§)

varkaus on irtaimen omaisuuden anastaminen toisen hallusta (suomennos ZM)

Venäjän korkeimman oikeuden asetuksessa (27.12.2002 №29) annetaan selvennystä: varkaudeksi voi luonnehtia tekoa, jossa henkilö anastaa toisen hallusta omaisuutta sen omistajan poissa olleessa.

Venäjän rikoskoodeksin mukaan varkaudet jaetaan neljään ryhmään:

1. Кража (RK 21 luku 158 §)

Varkaus (Suomennos Z.M.)

2. Кража, совершенная группой лиц по предварительному сговору, незаконным проникновением в помещение либо хранилище, с причинением значительного ущерба гражданину или из одежды, сумки или другой ручной клади, находившихся при потерпевшем (RK 21 luku 158 §)

Varkaus, jossa on: useampi tekijä, laitton murtautuminen tilaan¹² (mutta ei asuttuun asuntoon), rikoksen uhrille aiheutuu tuntuva vahinko tai varkaus kohdistuu laukkuun tai muu uhrin mukana olleeseen käsitavaraan (Suomennos Z.M.)

3. Кража, совершенная с незаконным проникновением в жилище или в крупном размере (RK 21 luku 158 §)

Varkaus, jossa on: laitton murtautuminen asuttuun asuntoon tai anastetun omaisuuden arvo on suuri¹³ (Suomennos Z.M.)

¹¹ salainen

¹² Tilaksi lasketaan rakennukset, jotka ovat tarkoitettuja tavaroiden säilyttämiseen tai väliaikaiseen asumiseen (VKO asetus (27.12.2002 №29)

¹³ Anastetun omaisuuden arvo luokitellaan suureksi, jos se ylittää 250 000 ruplaa (VKO asetus (27.12.2002 №29)

4. Кража, совершенная организованной группой или в особо крупном размере (RK 21 luku 158 §.)

Varkaus, jossa on: järjestäytynyt ryhmä¹⁴ tai anastetun omaisuuden arvo on erittäin suuri¹⁵ (Suomennos Z.M.)

Venäjän rikoskoodeksi ei ota kantaa vaarallisiin välineisiin, joita rikoksen tekijällä voisi olla mukana tai siihen, että rikoksen tekijä käyttäisi hyväkseen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa. Aseiden tai muiden vaarallisten välineiden käytöstä mainitaan Venäjän korkeimman oikeuden asetuksessa №29. Venäjänkielinen termi кража vastaa termiä *varkaus*. Törkeän ryöstön vastineena ehdotan käyttää termiä квалифицированная кража eli *kvalifioitu varkaus*.

fi **varkaus**

ru кража

määritelmä: irtaimen omaisuuden anastamista toisen hallusta

fi **törkeä varkaus**

ru квалифицированная кража*

määritelmä: anastaminen, jonka kohteena on erittäin arvokas omaisuus tai anastamisella aiheutetaan rikoksen uhrille erityisen tuntuva vahinkoa, tai rikosentekijä käyttää hyväkseen rikoksen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa, rikosentekijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten ampumaseella tai räjähdysaineella tai rikosentekijä murtautuu asuttuun asuntoon

Suomen rikoslain 28 luvun 3 pykälän mukaan kyseessä on näpistys, jos varkaus on kokonaisuudessaan vähäinen, huomioon ottaen anastetun omaisuuden arvo tai muut seikat. Määritelmästä voi päätellä, että näpistys on varkauden lievä muoto. Venäjän rikoskoodeksi ei sisällä pykälää näpistyksestä, koska se kuuluu hallinnollisten rikkomusten piiriin ja siitä säädetään koodeksissa hallinnollisista lainrikkomuksista (HRK). Hallinnollisten rikkomusten koodeksin 7 luvun 7.27 pykälässä sanotaan, että näpistys (мелкое хищение) on sellaisen omaisuuden anastus, jonka arvo ei ylitä 1 000

¹⁴ Järjestäytynyt ryhmä eroaa ns. useasta tekijästä niin, että järjestäytyneellä ryhmällä on yleensä johtaja (организатор/ руководитель), ryhmä on ollut pysyvää toimintaa ja ryhmällä oli rikoksen suunnitelma sekä tehtäväjako ryhmäjäsenten kesken (VKO asetus (27.12.2002 №29))

¹⁵ Anastetun omaisuuden arvo luokitellaan erittäin suureksi, jos se ylittää 1 000 000 ruplaa (VKO asetus (27.12.2002 №29))

ruplaa. Tässä tapauksessa venäjänkielinen vastinevastaa suomenkielistä termiä *näpistys*.

fi **näpistys**

ru мелкое хищение

määritelmä: kokonaisuudessaan vähäinen varkaus

huomautus: Venäjällä näpistys kuuluu hallinnollisten rikkomusten piiriin

5.4.2 Kavallus

Kavallus on varkauden tavoin anastusrikos (Encyklopædia iuridica fennica 1995:153). Kavallus on toimeksiannon perusteella saatujen varojen tilitysvelvollisuuden täyttämättä jättäminen tai löydettyjen tai erehdyksen kautta haltuun saatujen varojen tai omaisuuden anastaminen (RL 28 luku 4 §). Kavalluksen oleellinen ero varkauteen on se, että kavalluksessa omaisuus on anastushetkellä tekijän hallussa, kun taas varkaudessa omaisuus anastetaan toisen hallusta (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 57). Rikoslain 28 luvun 5 pykälän mukaan kavallus luokitellaan törkeäksi, jos kohteena on erittäin arvokas omaisuus tai suuri määrä varoja, rikoksen uhrille aiheutuu erityisen tuntuva vahinko tai rikoksentekijä käyttää hyväkseen erityisen vastuullista asemaansa ja kavallus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Venäjän rikoskoodeksissa kavallusta vastaava termi on присвоение или растрата ja se on määritelty seuraavasti: sellaisen omaisuuden anastaminen, joka oli annettu syylliselle ikään kuin valtuutuksen kautta. Rikoskoodeksi (RK 21 luku 159 §) erottelee neljä kavalluksen muotoa:

1. Kavallus
2. Suuriarvoisen omaisuuden kavallus sovittuna ryhmätekona
3. Suuriarvoisen omaisuuden kavallus käyttäen virka-asemaa (служебное положение)
4. Erittäin suuriarvoisen omaisuuden kavallus sovittuna ryhmätekona

Luetelman perusteella voi päätellä, että Venäjällä kaikki neljä edellä mainittua kavalluksen muotoa ovat lieviä luonteeltaan, koska erityisen arvokkaan omaisuuden kavalluksesta voi seurata enintään kaksi vuotta vankeutta. Venäjän rikoskoodeksissa ei ole pykälää törkeästä kavalluksesta. Ehdotan käyttää termin *törkeä kavallus* vastineena termiä присвоение или растрата с отягощающими обстоятельствами.

fi* kavallusru* присвоение или растрата

määritelmä: toimeksiannon perusteella saatujen varojen tilitysvelvollisuuden täyttämättä jättäminen tai löydettyjen tai erehdyksen kautta haltuun saatujen varojen tai omaisuuden anastaminen

fi* törkeä kavallusru* присвоение или растрата с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: kavalluksen kohteena on erittäin arvokas omaisuus tai suuri määrä varoja tai kavalluksessa rikoksen uhrille aiheutuu erityisen tuntuva vahinko tai rikoksenteijä käyttää hyväkseen erityisen vastuullista asemaansa

5.4.3 Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus

Suomen rikoslain mukaan moottorikulkuneuvon käyttövarkaudella tarkoitetaan toisen henkilön omistaman moottorikulkuneuvon käyttöön ottamista ilman lupaa (RL 28 luku 9a §). Moottorikulkuneuvoja ovat konevoimalla kulkevia ajoneuvoja, esimerkiksi auto, moottoripyörä, mopo ja traktori (TL 2a §). Moottorikulkuneuvoksi lasketaan myös moottorivene, vesiskootteri, lentokone, helikopteri, junan veturi ja raitiovaunu. Purjelentokone ja hinattavat laitteet eivät puolestaan kuulu moottorikulkuneuvon käyttövarkauden soveltamisalaan (Tolvanen 2010: 354). Sama rikos on muodoltaan törkeä, jos sillä tavoitellaan taloudellista hyötyä tai aiheutetaan uhrille tuntuva vahinkoa (RL 28 luku 9b §). Esimerkkinä huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelusta voi olla tilanne, jossa kulkuneuvoa käytetään välineenä ammattimaisen rikollisuuden toteuttamisessa (Tolvanen 2010: 366). Moottorikulkuneuvon käyttövarkauden lievä muoto on käsillä silloin, kun rikos ei ollut omiaan aiheuttamaan merkittävää vahinkoa tai haittaa (RL 28 luku 9c §).

Venäjällä samaa rikosta (неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством) käsittelee rikoskoodeksin 166 §. Rikoksen kohteena voi olla mikä tahansa kulkuneuvo, paitsi ilma- tai vesikulkuneuvot. Rikoksen tunnusmerkistö sisältää oikeudettoman hallintaan ottamisen. Rikoksenteijä on henkilö, jolla ei ole lainmukaista oikeutta käyttää kyseistä ajoneuvoa. Esimerkiksi perheenjäsen tai auton kuljettaja ei voi syyllistyä moottorikulkuneuvon käyttövarkauteen. Saman rikoksen kvalifioitu muoto sisältää useamman tekijän eli järjestäytyneen ryhmän, väkivaltaa tai uhkailua käyttäen väkivaltaa. (Naumov 2008: 222–225.)

Venäjänkielinen käsite on laajempi, koska sen ala vastaa suomenkielisten käsitteiden *moottorikulkuneuvon käyttövarkaus*, *törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus* ja *lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus* alaa. Termien *törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus* ja *lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus* vastineina ehdotan käyttää termejä *неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством с отягощающими обстоятельствами* (koventamisperusteinen moottorikulkuneuvon käyttövarkaus) tai *неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством со смягчающими обстоятельствами* (lieventämisperusteinen moottorikulkuneuvon käyttövarkaus).

***fi* moottorikulkuneuvon käyttövarkaus**

ru *неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством*

määritelmä: toisen henkilön omistaman moottorikulkuneuvon käyttöön ottamista ilman lupaa

***fi* törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus**

ru *неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством с отягощающими обстоятельствами**

määritelmä: moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, jolla tavoitellaan taloudellista hyötyä tai aiheutetaan uhrille tuntuva vahinkoa

huomautus: esimerkkinä huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelusta voi olla tilanne, jossa kulkuneuvoa käytetään välineenä ammattimaisen rikollisuuden toteuttamisessa

***fi* lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus**

ru *неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством со смягчающими обстоятельствами**

määritelmä: moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, joka ei ollut omiaan aiheuttamaan merkittävää vahinkoa tai haittaa

5.4.4 Ryöstö ja törkeä ryöstö

Jos omaisuuden anastamiseen liittyy väkivaltaa tai uhkaamista, kyseessä voi olla ryöstö tai kiristys. Ryöstö on toisen omaisuuden anastamista väkivallalla tai uhkaamalla välittömästi käyttää väkivaltaa tai pakottamalla toinen luopumaan taloudellisesta edusta. Ryöstöä voi sanoa yhdistetyksi rikokseksi, koska siinä

yhdistyvät omaisuusrikos ja henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 527.) Törkeä ryöstö on käsillä silloin, kun rikoksen yhteydessä tahallisesti aiheutetaan ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, rikos tehdään erityisen raa'alla tavalla, rikoksessa käytetään asetta tai rikos kohdistuu henkilöön, joka ei voi puolustaa itseään tai omaisuuttaan. Myös ryöstön valmistelu on rangaistava ja sellaiseksi lasketaan aseiden hallussa pitäminen, erityisen tiedon hankkiminen ja toisen kanssa sopiminen rikoksesta. (RL 31 luku 2, 3 §.)

Venäjän rikoskoodeksissa ryöstölle ja törkeälle ryöstölle on erilliset pykälät kuten Suomen rikoslaisissa, mutta käsitteet ovat täysin erilaiset. Ryöstö (грабёж) tarkoittaa toisen avointa¹⁶ omaisuuden anastamista. (RK 21 luku 161 §.) Omaisuuden avoimella anastamisella tarkoitetaan sellaista anastamista, joka tapahtuu omaisuuden omistajan, vartijan tai muiden henkilöiden läsnä olleessa (VKO asetus, 27.12.2002 №29). Samaan käsitteeseen kuuluu myös omaisuuden anastaminen käyttämällä sellaista väkivaltaa, joka ei ole vaarallinen hengelle tai terveydelle. Törkeätä ryöstöä vastaa käsite разбой. Se tarkoittaa omaisuuden anastamista käyttäen tai uhaten sellaista väkivaltaa, joka on vaarallinen hengelle tai terveydelle. (RK 21 luku 161, 162 §.) Tämä on vaarallisin anastusrikos, koska sillä on kaksi objektia: uhrin terveys sekä taloudellinen etu (Naumov 2008: 210–213).

Ryöstön ja törkeän ryöstön kohdalla on ihanteellinen tilanne kääntäjän näkökulmasta, sillä yllä mainitut venäjänkieliset vastineet vastaavat suomenkielisiä termejä.

***fi* ryöstö**

ru грабёж

määritelmä: omaisuuden anastaminen, johon liittyy väkivaltaa tai uhkaamista

***fi* törkeä ryöstö**

ru разбой

määritelmä: ryöstö, jonka yhteydessä tahallisesti aiheutetaan ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila tai jos rikos tehdään erityisen raa'alla tavalla, rikoksessa käytetään asetta tai rikos kohdistuu henkilöön, joka ei voi puolustaa itseään tai omaisuuttaan

¹⁶ tässä oleellinen ero varkauteen (ks. sivu 26)

5.4.5 Kiristys ja törkeä kiristys

Kiristyksellä tarkoitetaan pakottamista luopumaan taloudellisesta edusta, johon rikosentekijällä ei ole oikeutta käyttäen muuta kuin ryöstössä ja törkeässä ryöstössä mainittua uhkausta. Kiristys luokitellaan törkeäksi, jos kiristyksessä uhataan hengen- tai terveyden vaarantavalla rikoksella, käytetään toisen heikkoutta tai avuttomuutta, tavoitellaan erittäin arvokasta etua tai aiheutetaan rikoksen uhrille tuntuva taloudellista vahinkoa. (RL 21 luku 3,4 §.)

Venäjän rikoskoodeksissa kiristys eli *вымогательство* on pakottamista siirtämään toiselle toisen omaisuutta tai oikeutta omaisuuteen tai pakottamista omaisuuteen kohdistuviin muihin toimenpiteisiin uhkaamalla väkivallalla, omaisuuden vahingoittamisella tai tuhoamisella tai henkilön tai hänen läheisensä kunniaa loukkaavan tiedon levittämisellä. Rikoksen törkeä muoto on käsillä, kun rikoksen tekijöitä on useampi, rikoksen kohteena on erittäin arvokas etu tai rikoksessa on käytetty väkivaltaa. (RK 163 §.) Venäjällä ei ole omaa termiä törkeälle kiristykselle, joten ehdotan käyttää termiä *вымогательство с отягощающими обстоятельствами* (koventamisperusteinen kiristys).

fi kiristys

ru *вымогательство*

määritelmä: pakottamista luopumaan taloudellisesta edusta, johon rikosentekijällä ei ole oikeutta käyttäen muuta kuin ryöstössä ja törkeässä ryöstössä mainittua uhkausta

fi törkeä kiristys

ru *вымогательство с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: kiristys, jossa uhataan hengen- tai terveyden vaarantavalla rikoksella, käytetään toisen heikkoutta tai avuttomuutta, tavoitellaan erittäin arvokasta etua tai aiheutetaan rikoksen uhrille tuntuva taloudellista vahinkoa

5.4.6 Vahingonteko

Vahingonteko tarkoittaa toisen omaisuuden oikeudetonta hävittämistä tai vahingoittamista (RL 35 luku 1 §). Vahingontekorikoksen suojeluobjektina on varallisuus ja sillä on perinteisesti ymmärretty irtainta tai kiinteää omaisuutta. Toisen

omaisuuden lisäksi rikoksen kohteena voi olla yhteinen varallisuus, johon tekijällä on osuus. (Tolvanen 2010: 384 – 385.) Vahingontekorikoksista puuttuu taloudellisen hyödyn tavoittelemistarkoitus (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 824). Vahingonteko on törkeä, jos sillä aiheutetaan erittäin suurta taloudellista vahinkoa, rikoksen uhrille aiheutetaan tuntuva vahinkoa tai rikos kohdistuu historiallisesti tai sivistyksellisesti erityisen arvokkaaseen omaisuuteen (RL 35 luku 2 §).

Venäjän rikoskoodeksin 127 pykälä käsittelee vahingontekoa eli умышленное уничтожение или повреждение имущества. Venäjän järjestelmässä vahingonteko sisältää omaisuuden hävittämisen ja vahingoittamisen. Hävittämällä tarkoitetaan sellaista ulkoista vaikutusta objektiin, jonka tuloksena se lakkaa fyysisestä olemasta. Vahingoittamisella tarkoitetaan vaikutusta objektiin tai sen ominaisuuksiin, jonka tuloksena objektia ei voi enää käyttää alkuperäiseen tarkoitukseen. Törkeästä vahingonteosta on kyse silloin, kun rikos on tehty yleisvaarallisella tavalla (esimerkiksi tuho tai räjäytys) tai se on johtanut kuolemantuottamukseen. (Naumov 2008: 226–228.)

Venäjänkielinen vastine умышленное уничтожение или повреждение имущества vastaa termiä *vahingonteko*, mutta venäjän kielessä on tarkempi rajausta hävittämisen ja vahingoittamisen välillä. Tässä tapauksessa suomenkielinen käsite on laajempi, koska siihen kuuluu sekä omaisuuden hävittäminen että vahingoittaminen. Venäjän järjestelmässä nämä käsitteet ovat erillään ja kummallekin on oma terminsä.

fi **vahingonteko**

ru умышленное уничтожение или повреждение имущества

määritelmä: toisen omaisuuden oikeudetonta hävittämistä tai vahingoittamista

huomautus: venäjän kielessä on tarkempi rajausta hävittämisen ja vahingoittamisen välillä

5.4.7 Petokset

Petosluonteiset rikokset liittyvät varallisuuden dynaamisiin funktioihin eli vaihdantaan (Suomalainen lakimiesyhdistys 1995: 824). Petosrikoksien osuus on

kasvanut sitä mukaa kuin vaihdantatalous¹⁷ on monimutkaistunut ja käteisen tilalle on tullut niin sanottu muoviraha. Petoksen kohteena on luottamus taloudellisissa vaihdantatoiminnoissa eli vaihdanta sinänsä. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 39 – 391.) Tässä luvussa käsitellään petoksen kolme muotoa: petos, törkeä petos ja lievä petos. Tekotavat voivat olla seuraavat: erehdyttäminen, erehdyksen hyväksi käyttäminen, tietojenkäsittelyn vääristäminen muuttamalla, poistamalla tai syöttämällä dataa (RL 36 luku 1 §).

Petoksen perusmuoto on erehdyttämispetos, jonka keskeinen tunnusmerkki on toisen erehdyttäminen. Erehdyttää voi paitsi aktiivisella toiminnalla myös laiminlyönnillä. Petoksen tarkoituksena on yleensä oikeudettoman taloudellisen hyödyn hankkiminen itselle tai toiselle, mutta myös toisen vahingoittamistarkoituksessa tehty rikos täyttää petoksen tunnusmerkistön. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 391.) Käsitteen *törkeä petos* piirteet ovat: huomattavan hyödyn hankkiminen, huomattavan vahingon tuottaminen, vastuullisen aseman käyttäminen tai uhrin heikon tai turvattoman tilan hyväksikäyttäminen. Rikoslain mukaan rikoksen lievä muoto on käsillä, kun tavoiteltu hyöty tai aiheutetun vahingon määrä on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. (RL 36 luku 2, 3 §.)

Venäjän rikoskoodeksin 159 pykälä käsittelee petosta (мошенничество) ja tämä rikos kuuluu omaisuusrikoksiin. Sen sijaan Suomen rikoslaissa petosrikokset muodostavat oman lukunsa. Tällä rikoksella tarkoitetaan toisen omaisuuden anastamista tai toisen omaisuuteen oikeuden ostamista erehdyttämällä (путем обмана) tai käyttämällä hyväksi luottamusta (злоупотребление доверием). Erehdyttäminen rikoksen tekotapana voi olla kahdenlaista: aktiivista ja passiivista. Aktiivisella erehdyttämällä tarkoitetaan tilannetta, jossa omaisuuden omistaja johdetaan tarkoituksella harhaan antamalla hänelle esimerkiksi väärää tietoa. Passiivisella erehdyttämällä tarkoitetaan olennaisten juridisluonteisten tietojen kertomatta jättämistä, minkä tuloksena omaisuuden omistaja joutuu harhaan suhteessa omaisuuden siirron perusteisiin. Tämän rikoksen toinen tekotapa eli luottamuksen käyttäminen hyväksi tarkoittaa sitä, että syyllinen käyttää hyväkseen luottavaisia suhteita omaisuuden omistajan kanssa anastamisen tarkoituksessa. Venäjällä petoksen kvalifioitu muoto edellyttää useaa

¹⁷ järjestelmä, jossa voidaan käyttää rahaa tai vaihtaa hyödykkeitä

tekijää ja ennakkosuunnitelmaa, tuntevan vahingon aiheuttamista uhrille tai virka-aseman hyödyttämistä. (Naumov 2008: 199–202.)

Yllä mainittu venäjänkielinen termi vastaa termiä *petos*. Törkeän petoksen kohdalla ehdotan käyttää termiä koventamisperusteinen petos eli мошенничество с отягощающими обстоятельствами. Lievästä petoksesta ehdotan käyttää termiä мошенничество со смягчающими обстоятельствами eli lieventämisperusteinen petos.

***fi* petos**

ru мошенничество

määritelmä: erehdyttämispetos, jonka tarkoituksena on oikeudettoman taloudellisen hyödyn hankkiminen itselle tai toiselle

***fi* törkeä petos**

ru мошенничество с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: petos, jossa tavoitellaan huomattavaa hyötyä tai tuotetaan huomattava vahinko, käytetään vastuullinen asema tai käytetään hyväksi uhrin heikko tai turvaton tila

***fi* lievä petos**

ru мошенничество со смягчающими обстоятельствами*

määritelmä: petos, jossa tavoiteltu hyöty tai aiheutetun vahingon määrä on kokonaisuutena arvostellen vähäinen

5.5 Muita rikoksia

Tilastokeskuksen mukaan yleisimpiä rikoksia yllä mainittujen ohella ovat rattijuopumus, liikenneturvallisuuden vaarantaminen, huumausainerikokset ja identiteettivarkaudet. Rattijuopumus ja liikenneturvallisuuden vaarantaminen kuuluvat liikennesrikosten kategoriaan. Eri liikennemuotoja koskee lukuisia määräyksiä, joiden rikkomisesta on säädetty rangaistus. Rangaistusten tavoitteena on ehkäistä liikenneonnettomuuksia ja näin edistää liikenneturvallisuutta. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 271.)

5.5.1 Liikenne rikokset

Rattijuopumukseen syyllistyy se, joka kuljettaa moottorikäyttöistä ajoneuvoa tai raitiovaunua nautittuaan alkoholia niin, että hänen veren alkoholipitoisuus ajon aikana tai sen jälkeen on vähintään 0,5 promillea tai hänellä on alkoholia 0,22 milligrammaa litrassa hengitysilmaa. Rattijuopumuksen käsite kattaa myös moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettamisen huumausaineen vaikutuksen alaisena niin, että ajon aikana ja sen jälkeen veressä on huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai aineenvaihduntatuotetta. (RL 23 luku 3 §.) Törkeästä rattijuopumuksesta on kyse silloin, kun veren alkoholipitoisuus on vähintään 1,2 promillea tai alkoholia on 0,53 milligrammaa litrassa hengitysilmaa. Toinen törkeän rattijuopumuksen tunnusmerkki on tuntuvasti huonontunut kyky tehtävän vaatimiin suorituksiin. (RL 23 luku 4 §.)

Venäjällä rattijuopumus ei ole rikos, vaan hallinnollinen rikkomus, eli rattijuopumukseen syyllistynyt henkilö ei joudu rikosvastuuseen vaan joutuu maksamaan sakot. Hallinnollisia rikkomuksia koskevat säännökset ovat hallinnollisten rikkomusten koodeksissa (HRK).

Hallinnollisten rikkomusten koodeksin 12.8 pykälä sanoo, että rattijuopumus (управление транспортным средством в состоянии опьянения) ei ole rikosoikeudellisesta rangaistava teko. Rattijuopumus on käsillä, jos kuljettajan veressä on 0,16 milligrammaa puhdasta etanolia tai veressä on muuta huumausainetta. Sama hallinnollinen rikkomus on muodoltaan törkeä, jos kuljettajalla ei ole ajokorttia. (HRK 12.8 §) Venäjällä on käytössä pitempi termi управление транспортным средством в состоянии опьянения), muuta se vastaa termiä *rattijuopumus*. Törkeän rattijuopumuksen kohdalla ehdotan käyttää termin kanssa kuvaavaa määritettä *koventamisperusteinen*, esimerkiksi управление транспортным средством в состоянии опьянения с отягощающими обстоятельствами.

fi rattijuopumus

ru управление транспортным средством в состоянии опьянения

määritelmä: moottorikäyttöisen ajoneuvon tai raitiovaunun kuljettaminen nautittuaan alkoholia niin, että kuljettajan veren alkoholipitoisuus ajon aikana tai sen jälkeen on vähintään 0,5 promillea tai kuljettajalla on alkoholia 0,22 milligrammaa litrassa hengitysilmaa

huomautus: Venäjällä rattijuopumus ei ole rikos, vaan hallinnollinen rikkomus

Rikoslain 23 luvun 1 pykälä käsittelee liikenneturvallisuuden vaarantamista. Liikenneturvallisuuden vaarantamista on tahallinen tai huolimaton tieliikennelain tai ajoneuvolain tai niiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkominen, joka voi aiheuttaa vaaraa toisen turvallisuudelle. Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen on käsillä, jos moottorikäyttöisen ajoneuvon tai raitiovaunun kuljettaja ajaa huomattavaa ylinopeutta tai ryhtyy ohittamaan vastoin kieltoa taikka riittämättömässä näkyvyydessä tai laiminlyö pysähtymisvelvollisuuden tai väistämisvelvollisuuden, minkä tuloksena voi aiheutua vaaraa toisen hengelle tai terveydelle (RL 23 luku 2 §).

Venäjällä yllä mainitut teot eivät ole rikoksia, vaan hallinnollisia rikkomuksia, joista on säädetty hallinnollisten rikkomusten koodeksissa (HRK). Nämä rikkomukset ovat kuitenkin eroteltu toisistaan, sillä hallinnollisten rikkomusten koodeksista löytyvät esimerkiksi seuraavia rikkomuksia koskevat pykälät: enimmäisnopeuden ylitys (12.9 §), moottoriteliikennesääntöjen rikkominen (12.11 §), liikennevalojen vastainen ajo (12.12 §) ja risteuksen ylityssääntöjen rikkominen (12.12 §).

Venäjän järjestelmässä ei ole liikenneturvaallisuuden vaarantamista vastaavaa termiä, jonka nimeämä käsite kattaisi kaikki liikennesrikkomukset. Tässä tapauksessa ehdotan käyttää termin *liikenneturvallisuuden vaarantaminen* vastineena termiä нарушение правил безопасности дорожного движения.

fi liikenneturvallisuuden vaarantaminen

ru нарушение правил безопасности дорожного движения*

määritelmä: tahallinen tai huolimaton tieliikennelain tai ajoneuvolain tai niiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkominen, joka voi aiheuttaa vaaraa toisen turvallisuudelle

huomautus: Venäjällä tämä on hallinnollinen rikkomus

5.5.2 Huumausainerikokset

Huumerikoksina pidetään yleensä tekoja, jotka liittyvät huumeiden laittomaan valmistukseen, levittämiseen, hallussapitoon ja käyttöön. Nykypäivänä lukuisia

aineita ja valmisteita pidetään huumeina. Huumausaineyleissopimuksessa vuodelta 1961 ja psykotrooppisia aineita koskevassa yleissopimuksessa vuodelta 1971 on lueteltu aineet, jotka lasketaan huumeiksi. Suomessa jotkut kasvit voidaan katsoa huumeiksi, jos ne on luokiteltu huumeiksi huumausainelaisissa. (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 107.)

Venäjällä huumausainerikokset kuuluvat kategoriaan «rikokset väestön terveyttä ja yhteiskuntamoraalia vastaan» (преступления против здоровья населения и общественной нравственности). Yllä mainitut yleissopimukset huumausaineista pätevät myös Venäjällä ja niiden lisäksi on olemassa myös liittovaltion laki huumausaineista ja psykotrooppisista aineista vuodelta 1998. (Naumov 2008: 445–446.) Tässä työssä käsitellään ainoastaan huumausainerikosta tutkimuksen suppeuden vuoksi.

Huumausainerikosta käsittelee Suomen rikoslain 50 luvun 1 pykälä. Huumausainerikokseen syyllistyy, jos valmistaa huumausainetta tai viljelee kokapensasta, katkasvia tai Psilocybe-sieniä, oopiumiunikkoa, hampppua tai meskaliinia sisältäviä kaktuskasveja, tuo maahan tai vie maasta tai kuljettaa huumausainetta, myy, välittää, levittää, pitää hallussaan tai yrittää hankkia huumausainetta.

Venäjällä rikoskoodeksin 25 luvun 228 pykälä käsittelee rikosta, joka kattaa huumausaineiden tai psykotrooppisten aineiden tai niihin rinnastettavien kasvien laittoman hankkimisen, hallussapidon, kuljettamisen, valmistuksen ja uudelleenkäsitteilyn (незаконное приобретение, хранение, перевозка, изготовление, переработка наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов).

Venäjänkilinen termi незаконное приобретение, хранение, перевозка, изготовление, переработка наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов vastaa suomenkielistä termiä *huumausainerikos*.

***fi* huumausainerikos**

ru незаконное приобретение, хранение, перевозка, изготовление, переработка наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов

määritelmä: huumausaineen valmistaminen tai kokapensasta, katkasvia tai Psilosybe-sieniä, oopiumiunikkoo, hamppua tai meskaliinia sisältävien kaktuskasvien viljeleminen, niiden tuominen maahan tai maasta vieminen tai huumausaineen kuljettaminen, myyminen, välittäminen, levittäminen, hallussa pitäminen tai yritys hankkia huumausainetta

6 Yhteenveto

Tämän työn tarkoituksena oli vertailla suomenkielisiä ja venäjänkielisiä rikosoikeuden termejä, analysoida niiden takana olevien käsitteiden yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia ja löytää niille venäjänkieliset vastineet. Oikeustulkkin tai kääntäjän on erityisen tärkeää hallita rikoksien nimikkeet ja muu asiaan liittyvä termistö sekä vakiintuneet fraasit lähtö- ja kohdekielellä, koska ilman oikeita termejä tekstin tai puheen tarkan sisällön tuottaminen kohdekielelle on mahdotonta.

Tämä tutkimus kattoi 45 rikosoikeuden termiä, jotka oli valittu rikosoikeuden eri osa-alueista. Termien valinta perustui vuoden 2017 Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastoon, joka käsittelee seuraavia rikoksia: henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, pahoinpitelyt, törkeät pahoinpitelyt, raiskaus, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, omaisuusrikokset, varkausrikokset eli varkaudet, törkeät varkaudet, näpistyksen, ryöstö, kavallus, moottoriajoneuvon luvaton käyttö sekä käyttövarkaus, petos, maksuvälinepetos, rattijuopumus, liikenneturvallisuuden vaarantaminen ja huumausainerikokset (SVT 2017).

Tutkimuksen lähdeaineistona olivat Suomen rikoslaki (1889) ja Venäjän rikoskoodeksi (1996). Koska tämän tutkimuksen aineistona olivat Suomen rikoslaki ja Venäjän rikoskoodeksi, tämän tutkimuksen tuloksia voi pitää luotettavina, sillä edellä mainitut asiakirjat ovat kyseessä olevien maiden tärkein oikeuslähde. Oheiskirjallisuutena käytetyt lähteet olivat myös tarpeen, sillä ne täydensivät aineistosta saatua tietoa ja näin on pysytty syventämään käsiteanalyysiä.

Tämän tutkimuksen menetelmäksi valittu terminologinen käsiteanalyysi oli tässä tutkimuksessa toimiva tapa analysoida termejä. Niin kuin aikaisemmin on todettu, suurimmaksi osaksi Suomen ja Venäjän rikoslain järjestelmät ovat hyvin samakaltaiset, mutta niistä löytyy joitakin mielenkiintoisia ja jopa yllättäviäkin eroavaisuuksia.

Tärkein tutkimuksen tuottama havainto on, että rikosten luokittelu törkeisiin ja lieviin eroaa Suomen ja Venäjän lainsäädännössä. Suurimmalla osalla tarkastelluista Suomen rikoslain mainituista rikoksista on törkeä muoto ja harvemmin myös lievä muoto. Venäjän lainsäädännössä on vain harvoja rikoksia, joiden törkeälle tai lievälle muodolle on oma terminsä. Hyvä esimerkki ovat termit *ryöstö* ja *törkeä ryöstö*, joille venäläisessä oikeusjärjestelmässä on kummallekin oma terminsä. Ehdotukseni on käyttää rikoksen törkeästä muodosta adjektiivia kvalifioitu (квалифицированный) tai käyttää rikoksen nimikkeessä kuvailevaa määritettä koventamisperusteinen (сотягощающими обстоятельствами). Suurimmalle osalle suomenkielisistä termeistä on olemassa venäjänkieliset vastineet ja vain harvoissa tapauksissa on tarpeen muodostaa keinotekoinen vastine.

Tätä tutkimusta olisi hyvä jatkaa eteenpäin laajemmalla aineistolla ja saada monipuolisempi tieto siitä, miten Suomen ja Venäjän rikosoikeuden termit vastaavat toisiaan. Varjoon on jäänyt sellaisia rikosoikeuden osa-alueita kuten työrikokset, ympäristörikokset sekä osa tutkimuksessa käsiteltävien osa-alueiden termeistä, kuten esimerkiksi huumausaineen käyttörikos tai kunnianloukkaus. Tämä tutkimus kattaa vain osan rikosoikeuden termeistä, jotka on valittu rikoksien yleisyyden perusteella, joten tätä tutkimusta on mahdollista viedä eteenpäin tarkastelemalla lukuisia muita rikosoikeuden termejä.

Tutkimuksen pohjalta syntynyt suppea suomalais-venäläinen sanasto voi olla hyödyllinen työkalu oikeustulkeille sekä kääntäjille, jotka kääntävät oikeusalan tekstejä tai toimivat oikeustulkkeina.

LÄHTEET

- Alimov Vladimir. 2005. *Teoria[^] perevoda: perevod v sfere professional'noj kommunikacii*. Izd. 3-e, stereotipnoe. Edition. URSS. Moskva.
- Boucht Johan. & Frände Dan. 2008 *Suomen rikosoikeus : rikosoikeuden yleisten oppien perusteet*. Poliisiammattikorkeakoulu. Tampere.
- Cao, Deborah. *Legal translation*. Teoksessa Gambier, Y., & Doorslaer, L. v. 2010. Handbook of translation studies. Vol. 1. John Benjamins Pub. Co. Amsterdam.
- Encyklopædia iuridica fennica. 1995 Suomalainen oikeustietosanakirja. Osa 4. C27. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Frände Dan. 2005. *Yleinen rikosoikeus*. Edita. Helsinki.
- Frände Dan, Wahlberg Markus & Matikkala Jussi. *Yksityisyys, rauha ja vapaus*. Teoksessa Frände D., Frände D., Matikkala J., Tapani J., Tolvanen M., Viljanen P. & Wahlberg M. (2010) *Keskeiset rikokset*. [Uud. ja laaj. laitos] Edition. Edita. Helsinki.
- Gamzatov M. 2004. *Tehnika i specifika juridicheskogo perevoda*. SPb.
- Halme H. & Mauranen A. & Paloposki O. & Tiittula L. 2009. Opetusmateriaalia kääntämisestä. Saatavissa: http://www.edu.fi/perusopetus/aidinkieli/agricola/opetusmateriaalia_kaantamista Luettu 5.3.2018
- HRK = Venäjän koodeksi hallinnollisista lainrikkomuksista. Saatavissa: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/ Luettu 3.6.2017
- Isolahti, Nina. *Asioimistulkkaus ennen ja nyt*. Teoksessa Aaltonen S., Siponkoski N. & Abdallah K. (2015) *Käännetyt maailmat: johdatus käännösviestintään*. Gaudeamus. Helsinki.
- Kalliokuusi Virpi. & Seppälä Katri. *Vastinetyö sanastoprojektissa*. Teoksessa Kuhmonen K & Kuhmonen K. 1999. *Toimikunnista termitalkoisiin : 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Tekniikan sanastokeskus. Helsinki.
- Kinnunen, Tuija 2008. *Oikeuskäsitteiden tulkinta kääntäjän näkökulmasta*. Teoksessa Foley, Richard, Salmi-Tolonen, Tarja, Tukiainen, Iris & Vehmas, Birgitta (toim.) 2008. *Kielen ja oikeuden kohtaamisia*. Heikki E. S. Mattilan juhlakirja. Helsinki: Talentum.
- Kinnunen, Tuija & Vik, Gun-Viol. 2015. *Oikeustulkkaus osana monikielistä oikeudenkäyntiä*. Teoksessa Aaltonen S., Siponkoski N. & Abdallah K. (2015) *Käännetyt maailmat: johdatus käännösviestintään*. Gaudeamus. Helsinki.

- Tolvanen Matti. *Omaisuus- ja varllisuusrikokset*. Teoksessa Frände D., Frände D., Matikkala J., Tapani J., Tolvanen M., Viljanen P. & Wahlberg M. (2010) *Keskeiset rikokset*. [Uud. ja laaj. laitos] Edition. Edita
- Lehto, Leena: *Juridisten tekstien kääntämisen yleisistä ongelmista*. Teoksessa Jyränki, A. (1999). *Oikeuden kielet: Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*. Turku: Turun yliopisto.
- Matikkala Jussi. *Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset*. Teoksessa Frände D., Frände D., Matikkala J., Tapani J., Tolvanen M., Viljanen P. & Wahlberg M. (2010) *Keskeiset rikokset*. [Uud. ja laaj. laitos] Edition. Edita
- Mattila Heikki, E. S.: *Oikeusvertailun lingvistiset hankaluudet*. Teoksessa Jyränki, A. (1999). *Oikeuden kielet: Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa*. Turku: Turun yliopisto.
- Mattila H.E.S. (2002) *Vertaileva oikeuslingvistiikka*. Kauppakaari Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki.
- Naumov A. (2007) *Rossijskoje ugovnoje pravo. Tom 2*. <https://books.google.fi> Luettu 20.2.2018
- Naumov A. (2008) *Ugovnoje pravo Rossijskoi Federacii. Osobennaya chast'*. <http://lib.lunn.ru/KP/Sovremenniki/inogamova2.pdf> Luettu 20.2.2018
- Nuopponen Anita. Teoksessa Koskela M., Koskela M. & Pilke N. (2003) *Kieli ja asiantuntijuus: AFinLAn vuosikirja 2003*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. Jyväskylä.
- Nykänen Olli *Kuinka piirrän käsitejärjestelmiä?* Teoksessa Kuhmonen K. 1999. *Toimikunnista termitalkoisiin : 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Tekniikan sanastokeskus. Helsinki.
- Pasanen, Päivi. *Terminologinen käsiteanalyysi asiatekstin kääntäjän työvälineenä*. Teoksessa Aaltonen S., Siponkoski N. & Abdallah K. (2015) *Käännetyt maailmat : johdatus käänösviestintään*. Gaudeamus. Helsinki.
- PK = Venäjän perhekoodeksi. Saatavissa: (http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_8982/ Luettu 3.6.2017
- PL= Suomen perustuslaki. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> Luettu 5.5.2017
- Probirskaja-Turunen, Svetlana. (2005) *Korpusvetoinen juridinen kääntäminen*. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Ria Novosti. *Похищение ребенка: особенности законодательства ряда стран. Справка*. Saatavissa: <https://ria.ru/society/20090323/165781025.html> Luettu 19.2.2018

- RK= Venäjän rikoskoodeksi. Saatavissa:
http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ Luettu
 15.2.2017
- RL= Suomen rikoslaki. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001> Luettu 15.2.2017
- SK = *Sanastotyön käsikirja: soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät.* (1989) Suomen standardisoimisliitto. Helsinki.
- Suonuuti H. (2006) *Sanastotyön opas.* 2. painos Edition. Sanastokeskus TSK. Helsinki.
- SVT = Suomen virallinen tilasto: *Rikos- ja pakkokeinotilasto 2017.*
 Saantitapa: http://www.stat.fi/til/rpk/2017/02/rpk_2017_02_2017-07-13_tie_001_fi.html Luettu 24.11.2016
- Talja, Olga. 2016. *Venäjän rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän erityispiirteet.* Lapin yliopisto, maisteritutkielma
- TL= Suomen tieliikennelaki. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> Luettu 5.4.2017
- Tolvanen Matti. *Omaisuus- ja varllisuusrikokset.* Teoksessa Frände D., Frände D., Matikkala J., Tapani J., Tolvanen M., Viljanen P. & Wahlberg M. (2010) *Keskeiset rikokset.* [Uud. ja laaj. laitos] Edition. Edita
- TSK = Sanastokeskus TSK 2006. Saatavissa: <http://www.tsk.fi/tsk/> Luettu 20.1.2017
- TSK 36 = *Terminologian sanasto.* Sanastokeskus TSK, Helsinki. 2006
<http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/TerminologianSanasto.pdf> Luettu 10.4.2017
- TTP = Tieteen termipankki 2016. Saatavissa:
<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu> Luettu 21.1.2017
- VPL = Venäjän perustuslaki. Saatavissa: <http://www.constitution.ru> Luettu 1.8.2017
- Vehmas-Leho I. *Termit kääntäjän näkökulmasta.* Julkaisussa Nissilä N., Nissilä N. & Siponkoski N. (2010) *Kieli ja tunteet = Språk och känslor = Language and emotions = Sprache und Emotionen : Vakki-symposium XXX.* Vaasan yliopisto. Vaasa. http://www.vakki.net/publications/no37_de.html
- VKO asetus (27.12.2002 №29) = Venäjän korkeimman oikeuden asetus (27.12.2002 №29) Saatavissa:
http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_40412/ Luettu: 28.1.2018

LIITEET

Liite 1. Suomalais-venäläinen sanasto

Seksuaalirikokset

fi raiskaus

ru изнасилование

määritelmä: toisen pakottaminen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa

fi törkeä raiskaus

ru изнасилование с отягощающими обстоятельствами*/ квалифицированное изнасилование*

määritelmä: toisen pakottaminen sukupuoliyhteyteen, jossa aiheutetaan vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila tai jos rikoksen tekevät useat, siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, kohteena on 18 vuotta nuorempi lapsi, rikos tehdään erityisen raakaan, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä

fi pakottaminen seksuaaliseen tekoon

ru насильственные действия сексуального характера

määritelmä: teko, jossa väkivallalla tai uhkauksella pakotetaan toista ryhtymään muuhun kuin raiskaukseen tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta

fi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

ru половое сношение или иные действия сексуального характера с лицом, не достигшим 16-летнего возраста

määritelmä: koskettelemalla tai muulla tavoin sellaisen seksuaalisen teon tekemistä, joka voi vahingoittaa lapsen kehitystä

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset

fi **tappo**

ru убийство

määritelmä: henkirikos, jossa aiheutetaan toisen kuolema

fi **murha**

ru убийство с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: tappo, joka on tehty vakaasti harkiten, erityisen julmalla tavalla, yleistä vakavaa vaaraa aiheuttaen tai tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä

fi **surma**

ru убийство со смягчающими обстоятельствами*

määritelmä: lieventävien asiahaarojen vallitessa tehty henkirikos

huomautus: Lieventäviä asianhaaroja voivat olla poikkeukselliset olosuhteet, rikoksentekijän vaikuttimet tai muut asiaan liittyvät ja rikosta lieventävät seikat

fi **kuolemantuottamus**

ru причинение смерти по неосторожности

määritelmä: huolimattomuudesta tapahtunut tappaminen

fi **lapsensurma**

ru убийство матерью новорожденного ребенка

määritelmä: lapsen surmaaminen synnytyksestä johtuvassa uupumuksessa tai ahdistuksessa

***fi* pahoinpitely**

ru умышленное причинение средней тяжести вреда здоровью

määritelmä: rikos, jossa tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa tai tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan

***fi* törkeä pahoinpitely**

ru умышленное причинение тяжкого вреда здоровью

määritelmä: pahoinpitely, jossa aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, rikos tehdään erityisen julmalla tavalla tai rikoksessa käytetään ampuma- tai teräasetta

***fi* lievä pahoinpitely**

ru умышленное причинение легкого вреда здоровью

määritelmä: kokonaisuutena arvioiden vähäinen pahoinpitely

***fi* heitteillepano**

ru оставление в опасности

määritelmä: toisen saattamista avuttomaan tilaan

huomautus: venäjänkiliseen termiin sisältyy sekä heitteillepano että pelastustoimen laiminlyönti

***fi* pelastustoimen laiminlyönti**

ru оставление в опасности

määritelmä: avun antamatta tai hankkimatta jättäminen henkilölle, joka on hengenvaarassa tai vakavassa terveyden vaarassa

huomautus: venäjänkiliseen termiin sisältyy sekä heitteillepano että pelastustoimen laiminlyönti

Vapauteen kohdistuvat rikokset

fi vapaudenriisto

ru незаконное лишение свободы

määritelmä: toisen liikkumisvapauden riistämistä tai henkilön eristämistä ympäristöstään sulkemalla sisään, sitomalla tai kuljettamalla johonkin

huomautus: tämä termi voi viitata myös pakkokeinoon

fi törkeä vapaudenriisto

ru незаконное лишение свободы с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: yli 3 vuorokautta jatkuva tai sellainen vapaudenriisto, jossa toisen hengelle tai terveydelle aiheutuu vakavaa vaaraa tai jos rikos tehdään erityisen julmalla tavalla

fi ihmiskauppa

ru торговля людьми

määritelmä: toisen määräysvaltaansa ottamista, värväämistä tai luovuttamista, kuljettamista tai majoittamista tarkoituksena saattaa hänet parituksen tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön, elimen tai kudoksien poistamiseksi tai muihin ihmisarvoa loukkaantuviin olosuhteisiin käyttämällä toisen riippuvaista asemaa tai painostamalla, erehdyttämällä toista, maksamalla korvausta toisen määräysvaltaa pitävälle tai ottamalla sellaisen korvauksen vastaan. Ihmiskaupasta on kyse myös tilanteessa, jossa alle 18-vuotiaan määräysvalta otetaan yllä mainittuihin tarkoituksiin

huomautus: Suomen rikoslaki yhdistää ihmisryöstön, ihmiskaupan sekä orjuuden ihmiskaupan käsitteeseen, mutta Venäjällä nämä rikokset erotetaan toisistaan

***fi* törkeä ihmiskauppa**

ru торговля людьми с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: ihmiskauppa, jossa käytetään väkivaltaa tai uhkausta, aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella vaikea ruumiinvamma tai jos rikos kohdistuu alle 18-vuotiaaseen tai ihmiseen, joka ei pysty puolustautumaan tai rikos tehdään osana rikollisryhmän toimintaa tai kyseessä on orjuuteen alistaminen, orjuudessa pitäminen tai orjien kauppaaminen

***fi* laitton adoptiosuostumuksen hankkiminen**

ru незаконное усыновление/ удочерение

määritelmä: toisen saamista antamaan adoptiosuostumus lupaamalla tai antamalla korvaus tai erehdyttämällä

huomautus: venäjänkielinen käsite kattaa kaikki lainvastaiset adoptioon liittyvät toimenpiteet.

***fi* laitton adoptiovälitys**

ru незаконное усыновление/ удочерение

määritelmä: tilanne, jossa joku muu kuin alle 18-vuotiaan huoltaja tai adoptioeuvonnan antaja tai palvelunantaja sijoittaa lapsen kasvatettavaksi tai järjestää mahdollisuuden adoptoida lapsi.

huomautus: venäjänkielinen käsite kattaa kaikki lainvastaiset adoptioon liittyvät toimenpiteet.

***fi* lapsikaappaus**

ru похищение ребенка*

määritelmä: lapsen viemistä pois hänen asuinvaltiostaan tai jättämistä palauttamatta sinne omavaltaisesta huostaanotosta

huomautus: Venäjän lainsäädännön mukaan kyse ei ole kaappauksesta, jos toinen vanhemmista vie lapsen ilman väkivaltaa tai ulkopuolisten osallistumista

Omaisuusrikokset

fi **varkaus**

ru кража

määritelmä: irtaimen omaisuuden anastamista toisen hallusta

fi **törkeä varkaus**

ru квалифицированная кража*

määritelmä: anastaminen, jonka kohteena on erittäin arvokas omaisuus tai anastamisella aiheutetaan rikoksen uhrille erityisen tuntuva vahinkoa, tai rikosentekijä käyttää hyväkseen rikoksen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa, rikosentekijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten ampuma-aseella tai räjähdysaineella tai rikosentekijä murtautuu asuttuun asuntoon

fi **näpistys**

ru мелкое хищение

määritelmä: kokonaisuudessaan vähäinen varkaus

huomautus: Venäjällä näpistys kuuluu hallinnollisten rikkomusten piiriin

fi **kavallus**

ru присвоение или растрата

määritelmä: toimeksiannon perusteella saatujen varojen tilitysvelvollisuuden täyttämättä jättäminen tai löydettyjen tai erehdyksen kautta haltuun saatujen varojen tai omaisuuden anastaminen

fi **törkeä kavallus**

ru присвоение или растрата с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: kavalluksen kohteena on erittäin arvokas omaisuus tai suuri määrä varoja tai kavalluksessa rikoksen uhrille aiheutuu erityisen tuntuva vahinko tai rikoksentekijä käyttää hyväkseen erityisen vastuullista asemaansa

fi **moottorikulkuneuvon käyttövarkaus**

ru неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством

määritelmä: toisen henkilön omistaman moottorikulkuneuvon käyttöön ottamista ilman lupaa

fi **törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus**

ru неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, jolla tavoitellaan taloudellista hyötyä tai aiheutetaan uhrille tuntuva vahinkoa

huomautus: esimerkkinä huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelusta voi olla tilanne, jossa kulkuneuvoa käytetään välineenä ammattimaisen rikollisuuden toteuttamisessa

fi **lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus**

ru неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством со смягчающими обстоятельствами*

määritelmä: moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, joka ei ollut omiaan aiheuttamaan merkittävää vahinkoa tai haittaa

fi **ryöstö**

ru грабеж

määritelmä: omaisuuden anastaminen, johon liittyy väkivaltaa tai uhkaamista

fi **törkeä ryöstö**

ru разбой

määritelmä: ryöstö, jonka yhteydessä tahallisesti aiheutetaan ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila tai jos rikos tehdään erityisen raa'alla tavalla, rikoksessa käytetään asetta tai rikos kohdistuu henkilöön, joka ei voi puolustaa itseään tai omaisuuttaan

fi **kiristys**

ru ВЫМОГАТЕЛЬСТВО

määritelmä: pakottamista luopumaan taloudellisesta edusta, johon rikosentekijällä ei ole oikeutta käyttäen muuta kuin ryöstössä ja törkeässä ryöstössä mainittua uhkausta

fi **törkeä kiristys**

ru ВЫМОГАТЕЛЬСТВО С ОТЯГОЩАЮЩИМИ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАМИ

määritelmä: kiristys, jossa uhataan hengen- tai terveyden vaarantavalla rikoksella, käytetään toisen heikkoutta tai avuttomuutta, tavoitellaan erittäin arvokasta etua tai aiheutetaan rikoksen uhrille tuntuva taloudellista vahinkoa

fi **vahingonteko**

ru УМЫШЛЕННОЕ УНИЧТОЖЕНИЕ ИЛИ ПОВРЕЖДЕНИЕ ИМУЩЕСТВА

määritelmä: toisen omaisuuden oikeudetonta hävittämistä tai vahingoittamista

huomautus: venäjän kielessä on tarkempi rajausta hävittämisen ja vahingoittamisen välillä

fi **petos**

ru МОШЕННИЧЕСТВО

määritelmä: erehdyttämispetos, jonka tarkoituksena on oikeudettoman taloudellisen hyödyn hankkiminen itselle tai toiselle

***fi* törkeä petos**

ru мошенничество с отягощающими обстоятельствами*

määritelmä: petos, jossa tavoitellaan huomattavaa hyötyä tai tuotetaan huomattava vahinko, käytetään vastuullinen asema tai käytetään hyväksi uhrin heikko tai turvaton tila

***fi* lievä petos**

ru мошенничество со смягчающими обстоятельствами*

määritelmä: petos, jossa tavoiteltu hyöty tai aiheutetun vahingon määrä on kokonaisuutena arvostellen vähäinen

Muut rikokset***fi* rattijuopumus**

ru управление транспортным средством в состоянии опьянения

määritelmä: moottorikäyttöisen ajoneuvon tai raitiovaunun kuljettaminen nautittuaan alkoholia niin, että kuljettajan veren alkoholipitoisuus ajon aikana tai sen jälkeen on vähintään 0,5 promillea tai kuljettajalla on alkoholia 0,22 milligrammaa litrassa hengitysilmaa

huomautus: Venäjällä rattijuopumus ei ole rikos, vaan hallinnollinen rikkomus

***fi* liikenneturvallisuuden vaarantaminen**

ru нарушение правил безопасности дорожного движения*

määritelmä: tahallinen tai huolimaton tieliikennelain tai ajoneuvolain tai niiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkominen, joka voi aiheuttaa vaaraa toisen turvallisuudelle

huomautus: Venäjällä tämä on hallinnollinen rikkomus

***fi* huumausainerikos**

ru незаконное приобретение, хранение, перевозка, изготовление, переработка наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов

määritelmä: huumausaineen valmistaminen tai kokapensasta, katkasvia tai Psilosybensieniä, oopiumiunikkoa, hamppua tai meskaliinia sisältävien kaktuskasvien viljeleminen, niiden tuominen maahan tai maasta vieminen tai huumausaineen kuljettaminen, myyminen, välittäminen, levittäminen, hallussa pitäminen tai yritys hankkia huumausainetta

РЕЗЮМЕ

Хельсинкский университет

Отделение языков

Кафедра русского языка и перевода

Машанашвили Зоя: Термины финского уголовного права и их эквиваленты в русском языке

Дипломная работа на соискание академической степени магистра гуманитарных наук, 58 страниц + 12 страниц приложений + 11 страниц резюме на русском языке

Введение

Темой данной дипломной работы является терминология финского уголовного права, а также русскоязычные эквиваленты финских терминов и сравнение понятий финской и русской правовой системы.

В данной работе рассматриваются наименования преступлений, связанных со следующими категориями: преступления против сексуальной неприкосновенности, преступления против жизни и здоровья, преступления против свободы, преступления против собственности, преступления в области дорожного движения и преступления против здоровья населения и общественной нравственности. На выбор терминов повлияли статистические данные о частоте преступлений в Финляндии от 2017 года (Центр статистики).

Лицо, совершившее преступление или ставшее его объектом, может не владеть финским языком и в таком случае будет нуждаться в устном переводе на судебном заседании или в письменном переводе документов, относящихся к делу. В такой ситуации для устного и письменного переводчика особенно важно владеть правильной терминологией в области уголовного права, так как даже

одна ошибка в переводе может повлиять на ход судебного заседания или решение суда.

Целью данной работы является рассмотреть термины вышеупомянутых сфер уголовного права, проанализировать стоящие за ними понятия в финской и российской правовой системе и найти русскоязычные эквиваленты. На основе анализа, проделанного в данной работе, составлен краткий финско-русский глоссарий, который может быть полезен устным и письменным переводчикам, работающим в сфере юриспруденции.

Материалом данной работы является уголовное законодательство Финляндии и Уголовный кодекс Российской Федерации, а также юридическая литература, позволяющая получить более полную картину о понятиях, стоящих за рассматриваемыми терминами. В качестве метода исследования используется понятийный анализ.

Во второй главе рассмотрен юридический язык, его особенности, а также сложности, связанные с его переводом. В третьей главе рассмотрена система уголовного права Финляндии и России, основные принципы, виды наказаний и понятие уголовной ответственности. В четвертой главе приведена терминологическая теория, ее основные понятия, классификация эквивалентов, особенности юридических терминов, а также описан понятийный анализ как метод осуществления данного терминологического исследования. В пятой главе осуществлен анализ выбранных терминов и их сравнение с русскоязычными эквивалентами. В шестой главе подведены итоги данной работы. В приложениях находится краткий финско-русский глоссарий, составленный на основе анализа, а также понятийные схемы рассмотренных терминов.

Юридический язык и сложности его перевода

Перед началом понятийного анализа и поиском эквивалентов юридических терминов следует разобраться, в чем же заключаются особенности юридического языка и почему корректное владение терминологией особенно важно в этой сфере.

К текстам юридического языка относятся различные законы, постановления, решения уполномоченных лиц, международные соглашения и другие тексты, посредством которых регулируются права и обязанности (Lehto 1999: 119). Основой юридического языка является общеупотребительный язык, но различия между ними состоят в синтаксисе и стилистике. В текстах юридического языка предложения длиннее и запутаннее, так как языковое сообщение должно быть максимально точным, порой даже ценой ясности текста (Lehto 1999: 120). Юридический язык является функциональным вариантом общеупотребительного языка со своей специфичной сферой использования и своими языковыми нормами (Mattila 2002: 3).

Основными чертами юридического языка являются точность, информативность, систематичность, содержание большого количества аббревиатур и существительных. Информативность таких текстов предполагает, что язык должен быть сжатым и понятным одновременно. Зачастую такие спорные требования исходят из вопроса о том, кто же является основной аудиторией этих текстов: юристы или обычные граждане. (Mattila 2002: 81–152). При описании русскоязычных юридических текстов Гамзатов (2004: 14) пишет, что у текстов юридической сферы следующие особенности: экспрессивная нейтральность, официальность, императивность и безличность. Экспрессивная нейтральность проявляется в отсутствии эмоционально-оттеночных компонентов. Императивность достигается путем использования языковых единиц со значением долженствования. Под безличностью, в свою очередь, понимается характер автора и адресата: текст написан от лица государства и адресуется всем гражданам.

Гамзатов (2004: 10–11) пишет, что переводчик, работающий в сфере юриспруденции, должен знать юридическую терминологию и приемы построения юридического текста. Тем не менее, стилистические погрешности не имеют столь катастрофических последствий, как погрешности в переводе терминов. Именно поэтому вопросу перевода терминов уделяется особое внимание.

Перевод юридических текстов вызывает трудности, так как язык тесно связан с законом и юридическим процессом. Причиной может служить различие в

правовых системах и сложность самих текстов. Иногда перевод осуществляется не только между двумя языками, но и между двумя правовыми системами. Именно поэтому переводчику следует понимать внутреннюю логику правовой системы, чтобы он смог сформулировать информацию для человека, незнакомого с правовой системой другой страны. (Mattila 1999: 108.)

Гамзатов (2004: 11) отмечает четыре основные причины, которыми могут быть вызваны сложности при переводе юридической терминологии: языковая природа и специфическая характеристика юридического термина, несовпадение юридических систем государств и недостаточная подготовка лиц, выполняющих перевод. Рассмотрим эти причины более подробно. Термин должен иметь четкое определение и относиться к одному конкретному понятию, другими словами не быть многозначным, не иметь синонимов и омонимов. В подавляющем большинстве случаев данные требования, предъявленные идеальному термину, не соблюдаются. Многозначность термина может объясняться его переходом между терминосистемами, межотраслевыми заимствованиями и взаимодействием с общелитературным языком.

Если говорить о знаниях переводчика в сфере права, Гамзатов (2004: 19) отмечает, что переводчику, безусловно, необходимо владеть фоновыми знаниями и ориентироваться в тонкостях правовых систем как исходного языка, так и языка перевода.

Недостаточная подготовка переводчика неизбежно приведет к несовершенной реализации перевода. Это значит, что вопрос совершенствования обучения переводчиков очень актуален, но единого мнения о способе достижения наиболее эффективной подготовки в данный момент не существует. Тем не менее, квалификация и профессионализм переводчика определяются совокупностью знаний и навыков, в основе которых лежит лингвистическая подготовка. (Гамзатов 2004: 21.)

Подводя итоги, необходимо сказать, что требования, предъявляемые к переводчику, работающему в сфере юриспруденции, крайне высоки. Владение техникой перевода юридических текстов можно определить как способность осуществлять перевод на основе знаний юридической терминологии и

стилистики юридических текстов, а также владения понятиями права и свободной ориентации в правовых системах обеих стран. (Гамзатов 2004: 23.)

Уголовное право в России и Финляндии

Уголовное право – это часть правового порядка, которая содержит в себе преступления, наказания и связанные с ними правовые нормы (Encyklopædia iuridica fennica 1995: 569). В Финляндии преступлениями считаются все деяния, за которые предполагается наказание, и уголовное право регулируется Уголовным кодексом, который был принят в 1889 году (УК Ф). Уголовный кодекс содержит основную часть, в которой говорится, в частности, об уголовной ответственности и наказаниях, и особенную часть, в которой содержится так называемый перечень преступлений (Frände 2005: 3). В России уголовное право регулируется Уголовным кодексом, который вступил в силу в 1996 году. Кодекс также делится на основную и особенную часть (УК РФ).

Основными принципами уголовного права в России являются принцип законности, принцип равенства граждан перед законом, принцип вины, принцип справедливости и принцип гуманизма (УК РФ, глава 1, статьи 3, 4, 5, 6, 7). В Финляндии основными принципами являются принцип вины и принцип законности (Boucht & Frände 2008: 15).

В Финляндии условиями для уголовной ответственности являются достижение возраста 15 лет и вменяемость лица, совершившего преступление. (УК Ф, глава 3, статья 4). В России лица могут быть привлечены к уголовной ответственности, будучи вменяемыми и достигнув возраста 16 лет, хотя исключение составляют такие преступления, как, например, убийство, побои и террористический акт – в этих случаях лицо может быть привлечено к уголовной ответственности, начиная с возраста 14 лет (УК РФ, глава 3, статья 20).

Преступление подразумевает наличие состава преступления, то есть наличия признаков, которые делают деяние преступлением. Признаки состава преступления могут быть объективными и субъективными. Объективными признаками являются лицо, совершившее деяние, само деяние и его последствия. Субъективными признаками являются умысел или неосторожность при совершении преступления. (Frände 2005: 69.)

Иногда, несмотря на наличие состава преступления, деяние может быть обоснованным при наличии обстоятельств, исключающих преступность деяния. Например, такими обстоятельствами и в России, и в Финляндии является необходимая оборона для предотвращения опасного нападения или крайняя необходимость. (УК РФ, глава 8, статьи 37, 39; УК Ф, глава 4, статьи 4,5.)

Говоря о наказаниях, следует сказать, что в Финляндии основными видами наказаний являются лишение свободы, штраф и обязательные работы (*Encyklopædia iuridica fennica* 1995: 548.). В российском Уголовном кодексе содержится 13 видов наказаний, среди них, например, штраф, арест, лишение свободы и ограничение по воинской службе (УК РФ, глава 9, статья 44). На назначение наказания могут влиять отягощающие и смягчающие обстоятельства. Отягощающими обстоятельствами могут быть, например, рецидив преступления или совершение преступления по предварительному сговору или же в составе организованной группы. Смягчающими обстоятельствами могут быть несовершеннолетие, беременность или совершение преступления в результате принуждения (УК Ф, глава 6, статьи 5, 6, 7).

Основные терминологические понятия

Основу терминологической теории образуют три взаимодействующих между собой элемента: термин, понятие и референт. Термин – это слово или словосочетание, являющееся названием некоторого понятия какой-либо сферы науки, техники или искусства (TSK 2016: s.v. termi); понятие – это сочетание свойств, связей и отношений предмета или явления, существующего в мышлении (ТТР 2016: s.v. käsite), а референт, в свою очередь, – это реально существующий предмет, процесс или свойство, которое называет термин (TSK 2016: s.v. tarkoite).

Понятия образуют логико-понятийные схемы, которые классифицируются на основе существующих между понятиями системных связей. Обычно выделяется три типа отношений: родовидовые, партитивные и функциональные. Родовидовые отношения отображают связь более широкого понятия с более узкими понятиями, при этом более узкие понятия содержат все понятийные признаки широкого и еще, по меньшей мере, один дополнительный признак.

Партиитивные отношения отображают связь между целым и его частями, а функциональные отношения отражают, например, причинно-следственную связь понятий. (Suonuuti 2006:13–18.)

При переводе терминов с одного языка на другой речь идет об эквивалентах. Эквивалент может частично соответствовать термину языка оригинала, а иногда совсем отсутствовать – в таком случае переводчику приходится образовывать подходящий эквивалент самому. В таком случае эквивалент считается искусственным. Эквиваленты классифицируются на естественные и искусственные, а первые, в свою очередь, делятся на полные, частичные и эквиваленты-кальки. (Vehmas-Lehto 2010: 365–368).

Цель данной работы состоит в нахождении русскоязычных эквивалентов для финских терминов уголовного права. Для поиска эквивалента используется понятийный анализ, в котором выясняется содержание каждого понятия, системные отношения между понятиями и образующиеся логико-понятийные схемы.

Исследовательская часть работы

В исследовательской части данной работы было проанализировано 45 терминов финского уголовного права. По большей мере рассмотренные термины являются названиями преступлений, относящихся к таким категориям, как преступления против сексуальной неприкосновенности, преступления против жизни и здоровья, преступления против свободы, преступления против собственности, преступления в области дорожного движения и преступления против здоровья населения и общественной нравственности. Помимо вышеупомянутых терминов, то есть названий преступлений, в данной работе осуществлен перевод устоявшихся выражений и часто повторяющихся словосочетаний, которые встречаются в сфере уголовного права, таких как организованная группа, существенный ущерб или особая жестокость.

В категории преступлений против сексуальной неприкосновенности рассмотрены следующие термины: изнасилование, понуждение к действиям сексуального характера и половое сношение с лицом, не достигшим 16-летнего возраста. Для этих терминов были найдены русские эквиваленты, которые

полностью соответствуют финским. Что касается последнего термина, в финском языке используется более компактный термин.

В категории преступлений против жизни и здоровья рассмотрены следующие термины: различные формы убийства, причинение смерти по неосторожности, убийство матерью новорожденного ребенка, причинение вреда различной тяжести здоровью и оставление в опасности. Сложнее всего было осуществить разграничение разных типов убийств, так как в финской правовой системе используется три разных термина в зависимости от состава преступления. В качестве эквивалентов для этих трех терминов были выбраны следующие русскоязычные термины: убийство (как таковое), убийство с отягощающими обстоятельствами и убийство со смягчающими обстоятельствами. Существенная разница состоит в том, что в русской системе используются описательные конструкции, а в финском языке существует отдельный термин для каждого понятия. Что касается остальных терминов, для них были найдены эквиваленты с полным или частичным соответствием.

В категории преступлений против свободы были рассмотрены следующие термины: лишение свободы, торговля людьми, незаконное усыновление (удочерение) и похищение ребенка. Некоторые различия были найдены в содержании понятий «лишение свободы» и «торговля людьми». В ходе исследования было отмечено, например, что в финской системе понятие торговли людьми включает в себя похищение человека, торговлю людьми и рабство, а в российской правовой системе имеется четкое разграничение данных преступлений.

В предпоследнем разделе исследовательской части рассматриваются термины, относящиеся к преступлениям против собственности, такие как: кража, мелкое хищение, присвоение или растрата, неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством, грабеж, вымогательство, умышленное повреждение или уничтожение имущества и мошенничество. Анализ данных терминов показал, что каждый финский термин имеет полный или частичный эквивалент в российской правовой терминологии.

В последнем разделе исследовательской части рассматриваются такие термины, как управление транспортным средством в состоянии опьянения и незаконное приобретение, хранение, перевозка, изготовление, переработка наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов. Стоит отметить, что существенная разница состоит в том, что управление транспортным средством в состоянии опьянения в России считается административным правонарушением, а в Финляндии – преступлением. Тем не менее, в русском языке имеется эквивалент финскому термину, несмотря на то, что допустимое количество промилле в этих странах отличается друг от друга.

Заключение

Целью данной работы было найти русскоязычные эквиваленты для финских терминов уголовного права, а также проанализировать и сравнить стоящие за ними понятия. В данной работе было рассмотрено 45 терминов, которые были выбраны на основе статистики частотности преступлений в Финляндии.

Понятийный анализ, использованный в качестве метода данного исследования, стал эффективным способом анализа и сравнения терминологии правовых систем двух стран. Результаты данной работы можно считать достоверными, так как в качестве основных материалов использовались уголовные кодексы России и Финляндии, то есть главные источники правовой информации.

По итогам исследования можно сказать, что финская и российская правовые системы в области уголовного права в значительной степени похожи друг на друга, за исключением некоторых особенностей. Самым большим открытием данного исследования можно назвать отличие терминологических систем, касающееся различных форм тяжести преступления. Для большей части финских терминов были найдены полные русскоязычные эквиваленты.

В связи с ограниченным объемом данного исследования количество рассмотренных терминов не превысило цифру 45. В тени остались, например, преступления, связанные со сферой рабочих отношений и экологии. В перспективе данное исследование можно было бы продолжить, проанализировав большее количество терминов из разных областей

Краткий финско-русский глоссарий, созданный на основе данного исследования, может быть полезен начинающим переводчикам, работающим с правовой документацией, а также устным судебным переводчикам.

Материал исследования

УК РФ = Уголовный кодекс Российской Федерации, от 13.06.1996 N 63-ФЗ

http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/

УК Ф = Уголовный кодекс Финляндии от 19.12.1889

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L2>

Список литературы

Источники на русском языке

Гамзатов, М. Г. (2004). Техника и специфика юридического перевода.

Филологический факультет СПбГУ

Источники на финском языке

Центр статистики = Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto
Saataavissa: http://www.stat.fi/til/rpk/2017/02/rpk_2017_02_2017-07-13_tie_001_fi.html

Boucht J., Frände D. & Wahlberg M. (2008) *Suomen rikosoikeus: rikosoikeuden yleisten oppien perusteet*. Poliisiammattikorkeakoulu. Tampere.

Encyklopædia iuridica fennica 1995. Suomalainen oikeustietosanakirja. Osa 4. C27. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Frände D., Frände D., Matikkala J., Tapani J., Tolvanen M., Viljanen P. & Wahlberg M. (2010) *Keskeiset rikokset*. [Uud. ja laaj. laitos] Edition. Edita. Helsinki.

Lehto, Leena: *Juridisten tekstien kääntämisen yleisistä ongelmista*. Teoksessa Jyränki, A. (1999). Oikeuden kielet: Oikeus ja oikeudellinen ajattelu monikielisessä maailmassa. Turku: Turun yliopisto.

Mattila H.E.S. (2002) *Vertaileva oikeuslingvistiikka*. Kauppakaari Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki.

Suonuuti H. (2006) *Sanastotyön opas*. 2. painos Edition. Sanastokeskus TSK. Helsinki.

TTP = Tieteen termipankki 2016
<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>

TSK = Sanastokeskus TSK 2006, <http://www.tsk.fi/tsk/>

Vehmas-Leho I. *Termit kääntäjän näkökulmasta*. Julkaisussa Nissilä N., Nissilä N. & Siponkoski N. (2010) *Kieli ja tunteet: Vakki-symposium XXX*. Vaasan yliopisto. Vaasa. (http://www.vakki.net/publications/no37_de.html)

